

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko

Nejka Ritonja

Primerjava prevodov Svete Genovefe iz let 1800, 1857 in 1884
(diplomsko delo)

Mentor: red. prof. dr. Irena Orel

Ljubljana, marca 2013

Kazalo

Izveček	3
1 Uvod	4
2 Splošno o pripovedi o Sveti Genovefi iz Brabanta, o njenih zapisovalcih in prevodih na Slovenskem.....	5
3 Prevod iz leta 1800: problematika prevajalca	8
3.1 O Pavlu Knoblu	8
3.2 Primerjava pravopisa in glasoslovja pri Sveti Genovefi (1800) in Štirih parih kratkočasnih pesmi (1801)	10
4 Primerjava pravopisa in pravorečja prevodov iz 1800, 1857 in 1884	15
4.1 Črkopis.....	15
4.2 Stare in nove oblike	17
5 Primerjava besedja prevodov iz 1800, 1857 in 1884	19
5.1 Glede na SSKJ starinske, narečne ter korensko ali pomensko neohranjene besede.....	20
5.2 Strokovno izrazje: cerkvena in druga terminologija.....	32
5.3 Germanizmi in druge tujke.....	38
5.4 Frazeološke enote	46
Zaključki	49
Literatura in viri.....	51

Izvleček

V diplomskem delu sem primerjala tri prevode povesti o Sveti Genovefi, in sicer iz let 1800, 1857 in 1884. Osredotočila sem se predvsem na besedje prevodov, saj se na tej jezikoslovni ravni dobro vidi razvoj v smeri tako postopnega nadomeščanja tujk s slovenskimi (in slovanskimi) ustreznici kot uvajanja (nove) slovenske knjižne norme. V prvem poglavju sem dodatno obravnavala problematiko prevoda iz leta 1800, ki ga pripisujejo Pavlu Knoblu, kar je zahtevalo obsežnejšo raziskavo zgodovinskih virov in drugih navedb. Po primerjavi glasoslovnih in pravopisnih značilnosti Sv. Genovefe in Knoblove zbirke *Štirje pari kratkočasnih pesmi*, ki sta časovno oddaljeni le eno leto (objavljeni sta bili 1800 in 1801), sem ugotovila, da Pavel Knobl najverjetneje ni prevajalec prve Genovefe.

Abstract

In the diploma paper I compared three translations Saint Genevieve, i. e. from 1800, 1857 and 1884. My focus was on the vocabulary of the three translations since it is at this linguistic level that the directions of both the gradual substitutions of foreign expressions with appropriate Slovene (and Slavic) terms and the introduction of the (new) Slovene linguistic standards become most visible. Additionally I dedicated the first chapter of the paper to another disputable debate, i. e. the translator of the first *St. Genevieve*, which was according to some sources translated by Pavel Knobl. The task required a complex research of historical and other sources. I compared the phonetic and orthographic characteristics of *St. Genevieve* and Knobl's collection *Štirje pari kratkočasnih pesmi* (*Four Pairs of Amusing Poems*), which are temporally rather close (they were published in 1800 and 1801). My conclusion was that Pavel Knobl probably did not translate *St. Genevieve* from 1800.

1 Uvod

Ko sem prvič brala digitalizirano besedilo *Ene lepe lubesnive inu brania vredne Historie od te po nadoushnu ven isgnane svete Grafnie Genofefe is tega mesta Pfalz* (izdano leta 1800), še nisem vedela, kakšna dolga in zapletena pot je za tem delom neznanega prevajalca. Kot se je izkazalo kasneje, prevajalec slovenskega besedila ni edina neznanka v zgodovini pripovedi o Genovefi. Natančnejša in globlja kot je bila moja raziskava, večkrat sem se znašla v zagati zaradi časovne oddaljenosti in nejasnosti, ki je vladala že pri predhodnih raziskovalcih. Zato sem tudi večkrat spreminjala predmet in smer svoje raziskave, kar pa je vedno znova odpiralo nadaljnja vprašanja. Ko sem nanje vendarle dobila ustrezne odgovore, me je izid presenetil.

Mnoge nejasnosti so bile povzročene zaradi pomanjkanja virov in drugih podatkov o življenju prevajalcev (in avtorjev), ostalo so naredile številne nepotrjene domneve – ki jih v primeru Genovefe ni bilo malo, začeni s samo osebnostjo Genovefe iz Brabanta, najverjetneje izmišljeno in ne zgodovinsko osebo. Še bolj zapleteni sta vprašanji, kdo je v slovenščino (oziroma, kot je zapisano, »*krajnščino*«) prevedel Genovefo iz leta 1800 in po kateri predlogi. Jasno je bilo le, da je bil original nemški, saj je to zapisano na prvi strani Genovefe in tudi vidno na skoraj vseh jezikovnih ravneh besedila prevoda. Problematiko je še dodatno poglobilo dejstvo, da se je na takratnem prizorišču poučne cerkvene literature pojavil še en prevod, avtor katerega je znan – pripoved pa se v marsičem razlikuje od starejše variante.

Prvi dve poglavji svojega diplomskega dela bom tako posvetila vprašanjem o izvornem besedilu in njegovih prevodih. V prvem bom skušala razjasniti izvor pripovedi o Sveti Genovefi, predstaviti njene zapisovalce in prevajalce na Slovenskem. Večina virov, ki sem jih raziskala, je bila elektronskih, saj v slovenski strokovni javnosti tej temi (z izjemo Mirana Hladnika) ni bilo posvečenih veliko strokovnih prispevkov. Poleg tega so bile tujejezične publikacije precej stare (iz 30. ali 40. let 20. stoletja) ali nedostopne. V drugem poglavju bom s primerjalno analizo nekaterih jezikovnih značilnosti, kot so glasoslovne in oblikoslovne posebnosti, argumentirala svojo tezo, da Pavel Knobl najverjetneje ni prevajalec Genovefe iz leta 1800. V zadnjih dveh poglavjih sledi podrobnejša analiza besedja vseh treh prevodov neznanih prevajalcev. Pomagala sem si z ustrezno strokovno literaturo in slovarji, tj. Besedjem slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja, Slovarjem jezika Janeza

Svetokriškega, Slovenskim etimološkim slovarjem in Pleteršnikovim Slovensko-nemškim slovarjem.

2 Splošno o pripovedi o Sveti Genovefi iz Brabanta, o njenih zapisovalcih in prevodih na Slovenskem

O izvoru legende oz. pripovedi o brabantski Genovefi ni natančnih podatkov. Rokopisi iz 15. stoletja in kasnejše (literarne) predelave nakazujejo, da naj bi se dogajanje odvijalo v 8. stoletju, torej v času saracenskih vpadov v Španijo oz. v času Karla Martela.¹ Preverjena so bila tudi imena oseb, ki nastopajo v pripovedi, npr. škof Hidulf – vendar raziskovalci nabožne literature bodisi niso našli nobene zgodovinske osebnosti bodisi o istoimenskih osebah ni bilo dovolj podatkov, da bi bila identifikacija možna. Vsekakor pa Genovefa iz Brabanta ni identična z resnično svetnico, Genovefo iz Pariza, kar je večkrat poudarjeno tako na slovenskih kot tujejezičnih spletnih straneh.

Najstarejši natisnjeni pripovedni okvir je zaslediti na Francoskem, in sicer gre za knjigo jezuita Renéja de Cerisiersa, *L'Innocence reconnue ou Vie de Sainte Geneviève de Brabant*.² Najstarejša edicija sega v leto 1638, kmalu pa so izšle še nizozemske in nemške predelave, ki jih prav tako datirajo v 17. stoletje. Legenda je dosegla visoko popularnost, saj najdemo podobne motive tudi drugod po Evropi. Višek popularnosti je zagotovo dosegla v 19. stoletju v Nemčiji, ko je bila postavljena na gledališki oder in celo predelana v operni libreto. Prav v tem času je izšla verzija Krištofa Šmida, ki je odmevala tudi na Slovenskem, prvič jo je prevedel Malavašič leta 1841.

Kot je poudarjeno na nemški strani Wikipedije, ki ima najobsežnejši članek o Genovefi, sta od samega začetka v samostanu Maria Laach (kjer naj bi legenda nastala oz. bila prepisana po ustnem izročilu) obstajali najmanj dve verziji – krajši rokopis, ki naj bi ga bil napisal menih Johannes Seinius in je na žalost izgubljen, in daljši, ki ga je na podlagi svojega poznavanja legende razširil karmelit Matthias Emyrich.³ Oba rokopisa sta vplivala na razvoj zgodbe v kasnejših natisih, saj danes

---

¹ <http://www.newadvent.org/cathen/09121a.htm#section04> in http://sl.wikipedia.org/wiki/Sveta_Genovefa_%28pripovedka%29. (obiskani dne 21. januar 2013).

² Priznana nedolžnost ali življenje Svete Genovefe iz Brabanta, prev. N. R.

³ http://de.wikipedia.org/wiki/Genoveva_von_Brabant. (obiskana dne 21. januar 2013).

lahko med izdajami 19. stoletja zasledimo krajšo, npr. slovensko Genovefo iz leta 1800, in daljšo varianto, kot je Malavašičev prevod von Schmidove Genovefe (1841).

Prav dejstvo, da obstajata vsaj dve različno dolgi in podrobni verziji iste pripovedi, je bilo ključno za mojo raziskavo in razumevanje zmede, ki jo povzroča veliko število založnikov, prevajalcev in celo avtorjev. Kot že omenjeno, so bile nabožne poučne zgodbe Genovefinega tipa v 19. stoletju zelo popularne, saj Genovefa ni bila edina objavljena tovrstna zgodba. Miran Hladnik v svojem članku Slovenski ženski roman v 19. stoletju našteje še precej drugih, večinoma iz nemščine prevedenih uspešnic: Ita, togenburška grofinja; Zveličana Hildegarda, dvakrat po nedolžnem obsojena cesarica; Hirlanda, bretanjska vojvodinja itn. Naštete primere uvršča med ženske nabožne povesti, ki se delijo na tri podtipe, na (uradno) ženskosvetniško povest, nekakšno apokrifno ljudsko svetniško zgodbo in dekliškovzgojno povest.⁴

Ob tako veliki priljubljenosti se je pojavilo tudi več različnih založnikov, ki so slovenskemu bralstvu ponudili svetniško zgodbo o Genovefi. Prva se je pojavila leta 1800, in sicer *Ena lepa lubesniva inu brania vredna Historia od te po nadoushnu ven isgnane svete Grafnie Genofefe is tega mesta Pfalz*. Besedilo je objavljeno na spletni strani Digitalne knjižnice Slovenije (dlib), tako da ga je mogoče analizirati tudi s pomočjo elektronskih orodij, npr. bralnika Acrobat. Pri prvi Genovefi avtor in prevajalec nista navedena, je pa založnik, tj. Ignaz Kremshar v Kranju. Pod istim naslovom je izšla tudi Genovefa iz leta 1818 v Celju. Tudi pri tej izdaji ne vemo, kdo jo je napisal in prevedel. Za prvi izdaji je značilno, da imata na svojem koncu molitveni dodatek in da je na naslovni strani izrecno navedeno »*Je is nemshkiga na krajnski jesik preobernena.*«.

Za razliko od prvih dveh objav Genovefe na Slovenskem (oz. takratnem Kranjskem in Štajerskem) sta avtor in prevajalec naslednje izdaje znana: leta 1841 je po predlogi Krištofa Šmida Genovefo prevedel Franc Malavašič (*Genovefa. Poveft is ftarih zhafov sa vfe dôbre ljudi, slafti pa sa matere in otrôke*). Ta in ponatis iz leta 1879 sta bila izdana pri ljubljanskem založniku Jožefu Blazniku. Zgodba, ki jo beremo po Šmidu oz. Malavašiču, je od tiste iz let 1800 in 1818 precej daljša in se tudi vsebinsko razlikuje, saj se pripoved začne že pred poroko Genovefe in Siegfrieda. Na koncu tudi nima molitvenega dodatka.

---

⁴ Miran Hladnik: *Slovenski ženski roman v 19. stoletju*. (26. marec 2002). <http://lit.ijs.si/zenskir.html#29>, točki 2.1 in 2.1.1. (obiskano dne 21. januar 2013).

Leta 1857 se znova pojavi krajša verzija pripovedi, izda jo založnik Janez Giontini. Ponovno ni znano, kdo sta avtor nemške predloge in prevajalec v slovenski jezik. Posebnost te izdaje je, da je še vedno natisnjena v bohoričici, čeprav se je v tistem času že uveljavila gajica. Kot možen vzrok za tako odločitev najdemo v življenjepisu (sicer prevajalca Šmidove Genovefe) Malavašiča: »[J]e istočasno dal knjige za ljudstvo tiskati v bohoričici[.]«⁵ Za preprosto bralstvo, ki se je na novo pisavo vsekakor težje privadilo, so založniki torej pogosto še natisnili knjige v bohoričici. Pri istem založniku je nato izšla še druga izdaja leta 1884. Obe Giontinijevi izdaji temeljita na istem nemškem originalu kot Genovefa iz leta 1800, ali pa sta bili osnovani kar na prevodu, torej *Lepi lubesnivi inu brania vredni Historii*. Sicer pa je izdaja iz leta 1884 v bistvu jezikovno in vsebinsko nekoliko prenovljena verzija iz leta 1857.

Tudi slovenske Genovefe torej opazno temeljijo na dveh različicah svetniške povesti: tiste iz let 1800, 1818, 1857 in 1884 na krajši verziji, Malavašičevi pa na daljši, Šmidovi pripovedi. Ker pri krajši različici ne avtor ne prevajalec/ci nista poznana, so se seveda pojavila ugibanja o njuni identiteti. Predvsem me je zanimala nemška predloga krajše Genovefe in na svetovnem spletu sem uspela najti *Eine schöne, anmuthige und lesenswürdige Historia, von der unschuldigbedrangten heiligen Pfalzgräfin Genovefa, wie es in Abwesenheit ihres herzlichen Ehegemahls ergangen*. Kot je opazno že po naslovu, je to zagotovo prevajalska predloga za prvi dve in Giontinijeve Genovefe. Ta ugotovitev je bila le še podkrepljena z nadaljnjim branjem digitaliziranega teksta, ki je na voljo širši javnosti na Wikiviru.⁶

Ob digitaliziranem tekstu je navedeno, kje je bila izdaja natisnjena (Lancaster, Königstrasse), kdo jo je založnil (Jacob Bailly in Wilhelm Dickson) in da gre za drugo izdajo v Lancastru. Na žalost avtor ni naveden, lahko pa gre za pripoved, ki je nastala po originalnem krajšem rokopisu iz 17. stoletja, avtor katerega pa že od začetka, sploh pa v 18. in 19. stoletju, ni bil poznan. Podobna situacija velja za prvega prevajalca Genovefe v slovenščino. Ponekod, npr. v Slovenskem biografskem leksikonu, je kot morebitni prevajalec naveden Pavel Knobl, ki je prav v tistem času bival ter delal v Kranju in svoje Pesmi izdal pri istem založniku, Ignaciju Kremžarju.

---

⁵ France Kidrič: Malavašič Franc. *Slovenski biografski leksikon*. <http://nl.ijs.si/fedora/get/sbl:1546/VIEW/>. (obiskano dne 21. januar 2013).

⁶ http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eine_Historia_von_der_unschuldigbedrangten_heiligen_Pfalzgr%C3%A4fin_Genovefa.pdf?page= (obiskano dne 21. januar 2013).

Razen te navedbe pa doslej ni bilo druge argumentacije v prid tej teoriji. Še težje bi identiteto prevajalca istega teksta določili za kasnejši dve izdaji (1857 in 1884) – najverjetneje so posodobitev izvedli kar pri založniku Giontiniju, saj na izdajah ni navedenega prevajalca (kot je to storjeno pri Malavašiču).

V naslednjem poglavju bom zato predstavila rezultate svoje analize jezikovne podobe prevoda iz leta 1800, ki ne govorijo v prid stari tezi o Knoblu kot prevajalcu prve slovenske Genovefe.

3 Prevod iz leta 1800: problematika prevajalca

3.1 O Pavlu Knoblu

Kot omenjeno, je prvi prevod povesti o Genovefi iz Brabanta pripisan Pavlu Knoblu. Kako je do tega prišlo, izvemo iz njegovega življenjepisa, kot ga je opisal Gregor Jereb v Ljubljanskem zvonu leta 1892. Pavel Knobl (v Ljubljanskem zvonu zapisan kot Knobelj) se je po Jerebovem navedku rodil 24. januarja 1756 v Orehku, majhni vasi na Postojnskem. O njegovem otroštvu in zgodnji mladosti ni veliko znanega, avtor članka pa predvideva, da je osnovno znanje pridobil, kot je bilo za tiste čase običajno, pri verouku. Več je povedanega o njegovem delu, ki se je pričelo leta 1792 v Postojni, kjer je poučeval na tamkajšnji osnovni šoli. Kasneje se je za delom preselil v Kranj, kjer je prav tako učil in zraven dela pisal pesmi, ki jih je kasneje, leta 1801, tudi izdal. Prav v Kranju naj bi tudi prevedel Sveto Genovefo.

Zanimivo je, da po predloženih dokumentih v nemščini Knobl očitno ni imel spričeval ali drugih listin o svoji izobrazbi, kar mu je med drugim onemogočilo vrnitev v Postojno: »Anmerkung. [...] Hat kein kunstverständiges Zeugnis über gründlichen Besitz des Orgelspielens.«⁷ (Jereb 1892: 557) Tako je delal še v Višnji Gori in Ribnici, preden ga je znova zaneslo na zahod današnjega slovenskega ozemlja. V Tomaju je delal kor mežnar in organist. V tem času je napisal še nekaj cerkvenih pesmi in prepisal latinsko mašo »Missa simplex«. Vse zgornje dokumente (in nekatera druga šolska besedila, npr. zapisnik) so namreč našli v tomajskem šolskem arhivu.

Podobno kot za mladost tudi o Knoblovem kasnejšem življenju ne obstaja veliko virov. Jereb tako z gotovostjo navede le podatke o tem, da je imel iz prvega zakona

---

⁷ »Pripomba. [N]jima ustreznega spričevala o osnovnem znanju igranja orgel.« (prev. N. R.)

sina Ivana in da se je pri dvainšestdesetih letih ponovno poročil s precej mlajšo nevesto, iz česar sklepa, da je bil »nenavadno čil in čvrst človek[.]« Tovrstna ugibanja sestavljajo večino Jerebovega prispevka o pesniku, ki je bil blizu ljudskemu okusu, a daleč od pričakovanj takratnega izobraženskega kroga, npr. Vodnika, ki njegovim pesmim ni bil naklonjen. Knobl je umrl 22. oktobra 1830 v Tomaju, kjer je bil tudi pokopan.

Vnos v Slovenskem biografskem leksikonu (v spletni različici), ki ga je pripravil Joža Glonar, je podatkovno še bolj skop, je pa v njem že naveden kot morebitni prevajalec Svete Genovefe iz leta 1800: »Pripisuje se mu prevod iz nemščine: Ena lepa, lubesniva inu branja vredna historia od Grafnje Genofefe[.]« Kot prvi, ki mu je prevod pripisal, je dejansko bil Gregor Jereb, in sicer je svojo trditev podprl takole:

Pri Kremžarji v Kranji je izšla še nekova druga knjiga, namreč: »Ena lepa lubesniva inu branja vredna historia od te po nadoushnu ven isgnane svete Grafnie Genofefe is tega mesta Pfalz. Je is nemshkiga na krajnski jesik preobernena. Skus povelje vikfni gosposki. V' Krainiu per Ignaz Kremshari s. a. 79 stranij«. Izvod nima zabeleženega ni prelagatelja ni tiskovne letnice. Založba in natisek te knjižice pripada prav oni dōbi, ko sta živelata v Kranji Knobelj in založnik njega pesmij Ignacij Kremžar. Ako pomislimo, da v Kranji za Knoblja ni bilo nobenega drugega pisatelja slovenskega razen Knoblja, umeje se lahko, da zapišemo ta prevod tudi na Knobljev račun. (673)

Knoblovo avtorstvo prevoda je tako osnovano na domnevi, da prevoda ni mogel napisati kdo drug, ker drugega pisatelja v tem času ni bilo v Kranju in ker je Knobl leta 1801 izdal svoje pesmi pri istem založniku. Ker zgodovina pozna veliko anonimnih avtorjev in ker na koncu 18. oz. začetku 19. stoletja tiskarn ni bilo ravno v izobilju, bi bila potrebna tudi jezikovna analiza, ki bi lahko potrdila ali ovrgla Jerebovo trditev. Orožnova poudari, da so bili prevodi nabožnih besedil večinoma delo »posameznih izobraženih duhovnikov in redovnikov, jezikoslovnih in prevajalskih 'samoukov', ki so obvladovali več jezikov.« (2010: 2013) Teh pa je vseeno bilo dovolj, da vsekakor Knobl ni edini možni kandidat za prevajalca Genovefe iz leta 1800.

Na spletni strani Digitalne knjižnice Slovenije, kjer najdemo tudi preslikave vseh prevodov Svete Genovefe, je pri najstarejšem prevodu zapisana letnica 1800 in tudi sicer, kot pravi Jereb, med izidom Svete Genovefe in objavo Štirih parov kratkočasnih pesmi ni moglo preteči veliko let. Prav zato bi si morali biti jezikovni

podobi teh dveh del podobni, ali izkazovati malo odstopanj. Ker je vsaj s strani Svete Genovefe materiala za analizo precej, sem se omejila na tisto raven, kjer se lahko poreklo avtorja vidi najjasneje: glasoslovje. Pomagala sem si tudi s črkopisom in pravopisom ter do določene mere z besedjem, ki je sicer podrobneje obravnavano v sklopu primerjave samih prevodov (prvega in kasnejših dveh Giontinijevih izdaj).

Svoje ugotovitve bom povzela v naslednjem poglavju, sicer pa sem prišla do zaključka, da ne moremo z gotovostjo trditi, da je prav Pavel Knobl prvič prevedel Sveto Genovefo, in sicer zaradi nekaterih odstopanj, ki jih izkazuje glasoslovna raven – z ozirom na dejstvo, da je med natisom nabožne poučne povesti in Pesmi preteklo zgolj eno leto.

3.2 Primerjava pravopisa in glasoslovja pri Sveti Genovefi (1800) in Štirih parih kratkočasnih pesmi (1801)

Izdani deli se precej razlikujeta že na prvi pogled. Pri Sveti Genovefi bralec takoj, že pri prvi strani, opazi nekonsistentnost v uporabi bohoričice, posebej pri zvonečnostnih dvojicah s : š in z : ž ter zapisu fonema j, ki variira med j in i. V povesti o (domnevni) svetnici tako najdemo precej variant za zapis teh fonemov, ki so poleg tega uporabljene povsem prosto, brez sistema. Dober primer tega pojava je beseda življenje: najdemo jo v kar šestih različnih zapisih, pogosto celo na zaporednih straneh:

- Jhiuljenje (5),
- Jhiulenie (19),
- shiulenie (16),
- Jhiuleine (70),
- Jhivljenje (33),
- Jhivleine (71).

K številčnosti različnih zapisov je veliko prispevalo tudi dejstvo, da je prevajalec Genovefe nihal med refleksi za palatalni *ń* in zapisi *v*. Vsekakor pa je v Štirih parih kratkočasnih pesmi, ki so bile izdane le leto kasneje, bohoričica uporabljena povsem konsistentno, kot v primeru drugega prevoda Genovefe, torej iz leta 1957. Variantnost, ki je oteževala branje Genovefe iz leta 1800, je povsem izginila; samo dvakrat zasledimo sklop *Jh* na mestu, kjer bi danes bil *ž* – in še to v primerih, ko se *ž* zaradi pozicije v besedi (v izglasju in v nezvonečem okolju) bere nezvoneče, torej kot

š: *Mofh* in *tefhke*. Edini fonem, ki ima v Pesmih več različnih zapisov, je j, ki ga zapisuje (odvisno od pozicije) z i, j in y, slednjo črko uporablja za zapis [ij].

Seveda se nam takoj odpre vprašanje, ali je takšen preskok v kvaliteti možen v roku enega leta. Opazne razlike se namreč pojavijo že v črkopisu. Čeprav sta bili obe deli natisnjeni v bohoričici, je vsakič uporabljen nekoliko drugačen nabor znamenj: po Pohlinovem vzoru Knobl v Pesmih uporablja naglasna znamenja (à, á, â, ę, é, í in ú), česar pa v Genovefi ne zasledimo niti v molitvenem dodatku, kjer se sicer pojavijo tako glasoslovna kot pravopisna odstopanja od večine besedila (npr. zapis -l v deležnikih na -l ali narečni refleksi za nosnik ę). Deli se razlikujeta tudi v pisanju skupaj oz. narazen. V Genovefi so presežniki pisani narazen (npr. *nar vezhi*), v Pesmih pa striktno skupaj (npr. *narbolfh*).

Razliko v uporabi bohoričice lahko najbolje prikažem s spodnjo tabelo:

fonem	Sveta Genovefa (1800)	Štirje pari kratkočasnih pesmi (1801)
é	e (<i>v' kateri, noteruseti</i>)	ę (<i>kateri, vsęli, meĵhan, rępo, odpęle</i>)
i	i, y (<i>biti, Synu</i>)	i, y [ji] (<i>prijatle, ym, slipary</i>)
j	i, j (<i>fhiulenie, fhivlenje</i>)	i, j (<i>niega, jetnika</i>)
ə	e, i (<i>vesvauz, sapopadik, fem, ogen</i>)	e, i (<i>perdez, ĵim, ogin</i>)
er (< zlog. r)	Nagl.: er (<i>smert, mersle</i>) Nenagl.: er, ar (<i>merlizh, marlizh</i>)	Naglašeni in nenaglašeni: er (<i>perdez, zhern, mertvu</i>)
v	Vzglasje: u (<i>useti, je uleku, use, ufega, ufsem</i>)	Vzglasje: v (<i>je vlęzh, vsdigne, vĵelei, vtayt 'utajiti'</i>)
	Sredi besede: v, u (<i>fhivlenje, praude</i>)	Sredi besede: v (1× u) (<i>ravnu, povĵod, sdraulivzam</i>)
	V izglasju: u (<i>prou 'prav'</i>)	V izglasju: v (<i>prav</i>)
u	u (<i>navuzhu 'naučil'</i>)	v (<i>vzhil 'učil'</i>) ⁸
s	ĵ, ĵs, s (<i>use, ufega, ufsem</i>)	ĵ (<i>vĵelei, vĵe</i>)
š	ĵh, sh, ĵ ⁹ (<i>perneĵhena, gershui, ĵkof 'škof', ĵkhoduvat</i>)	ĵh (<i>ĵhtajerĵka, boĵhtvu, ĵhpaĵ</i>)
z	s, ĵ (<i>semlo, bresboĵhni, ĵbrali, jeĵo, ĵazoprou</i>)	s (<i>lubesen, sdei, merslu</i>)
ž	sh, ĵh (<i>shiulenie, pershli, Sheno, viĵha, fhiulenje</i>)	sh (<i>shęę, mosha</i>)

⁸ V Pesmih Knobl nima protetičnega v-, zato je u- v vzglasju zapisan z v (sicer ga zapisuje z u-).

⁹ Ob k v prevzetih besedah.

k	k, c, kh (<i>fkhoduvat</i>)	k (<i>skupei, kotainze</i>) in ch (lat., pri didaskalijah) ¹⁰
c	z (<i>je zirala</i>) in c (citatno po lat., <i>Marcellus</i>)	z (<i>zvedo 'cvetijo', perdza</i>)

Tabela 1: Primerjava zapisa nekaterih fonemov pri Genovefi in Štirih parih kratkočasnih pesmi

Še večja odstopanja so opazna na glasoslovni ravni. Avtorja (oz. prevajalec) sta se odločala za različne knjižne ali celo narečne reflekse, v nekaterih primerih tudi oblikoslovne variante. Pri primerjavi se ne bom spuščala v podrobnosti, izpostavila bom pomembnejše razlike v vokalizmu in konzonantizmu obeh del.

3.2.1 Razlike v vokalizmu

Vokalizem je pri Sveti Genovefi in Pesmih do določene mere podoben in se sklada v mnogih refleksih samoglasnikov, kar pa pravzaprav ni presenetljivo, saj sta bili obe deli izdani na območju osrednjega slovenskega narečja, tj. gorenjščine, in v času, ko so jezikovne inovacije tega narečja že prodrle v knjižni jezik. Zato pri obeh delih zasledimo močno nagnjenje k monoftongizaciji, čeprav se še vedno pojavljajo diftongični refleksi (posebej je to opazno pri refleksu za jat – ě, čeprav do določene mere) in dolenske narečne variante za (tudi današnjo) osrednjeslovensko normo, npr. izglasni u za o ali u za stari in zgodaj podaljšani cirkumflektirani o (ô:). Tako Genovefa kot Pesmi izkazujejo tudi veliko mlajših narečnih pojavov, npr. delne in popolne redukcije nenaglašanih samoglasnikov (zlasti i, e in o), ojevskega akanja in labializacije naglašane a.

Vseeno pa pogosto že pri skupnih lastnostih pride v nekaterih primerih do odstopanj. Tak primer je posebnost notranjskih govorov, ki v nikalnicah nisem, nisi, ni, nisva, nista, nista, nismo, niste, niso ohranjajo refleks za ě.¹¹ V Štirih parih kratkočasnih pesmi je ta refleks opazen; Irena Krapš v svojem diplomskem delu navaja naslednje primere: *nej, nejsim, nejso* in *nejmam* (2001: 35). Sama sem pri branju Svete Genovefe opazila, da striktno uporablja mlajši knjižni refleks z -i-, npr. *ni (mogla)* (8), *ni (imela)* (9), *nista (otla)* (21), *nifsem (otla)* (29), *nifso (bli)* (37). Na tem mestu bi veljalo poudariti tudi, da v Genovefi pomožni glagol biti za 1. os. ednine prevajalec

¹⁰ Oznaka CHOR pri pesmi, ki je namenjena petju (tj. *Od perdza*). Ob izrazu chor se pojavlja še lat. izraz SOLLO.

¹¹ Oblike z i so nastale po analogiji *nimam* < *ně* + *imam*.

vedno piše z e, torej jem/nijsem, in ne z i, kot je to značilno za Knobla v Pesmih (jim, nejjim).

Naslednja posebnost Svete Genovefe, ki je nisem našla v Pesmih, je zapis oz. refleks pri sklopih r/l + nenaglašeni ě. V Genovefi se namreč stalno ponavlja, da zaradi redukcije e ob zvočnikih ta sklop avtor prevoda zapisuje e + r [er], npr. *je gerfhiu/gerfhila* (10, 21, 24), *namerzh* (8), *poterbujem* (17), *pelnize* (14), *dervefsam* (31), *oderfhenik* (33). V Pesmih sicer ni ustreznega besedišča, pri katerem bi bila mogoča direktna primerjava, vseeno pa pri besedah s tem sklopom, npr. plesati, takšnega zapisa nisem našla.

Velika razlika med Genovefo in Štirimi pari kratkočasnih pesmi je v njihovih zapisih za refleks nekdanj zlogotvornega ł. Pri Genovefi najdemo kar tri zapise: <ou>, <ol>, <ov>, npr. *pouhno* (4), *pouhna* (5), *dougu* (6), *popounima* (8), *vouk* (40), *pouhen* (48), *dopovnenu* (78), *polna* (3), *popolnima* (6). Najpogostejši refleks je ou, ki je največkrat zapisan z <ou>.¹² Pri analizi Pesmi je Irena Krapš zapisala, da Knobl uporablja knjižni refleks ou, ki ga skoraj vedno zapisuje z <ol>. Navedla je štiri primere, kjer je bil zapis drugačen: *bovh*, *vovkovi*, *pauc* in *jabuke*.

Če povzamem, je razlik v vokalizmu na prvi pogled malo, a je njihova narava takšna, da odslikavajo značilnosti idiolekta prevajalca kot posameznika. Takšna sta na primer odločitve za nikalnice z ni- nasproti tistim z nej- ali zapis jem : jim. Zelo nenavadno bi bilo, da bi se v zgodnejšem delu pisec najprej odločil za novejši in bolj standarden refleks, nato pa leto kasneje uporabil narečno varianto – še posebej, če je mlajše delo tisto, ki je bolj dodelano in natančnejše.

3.2.2 Razlike v konzonantizmu

Konzonantizem v obeh besedilih izkazuje nekatere osrednjeslovenske narečne značilnosti, npr. otditev palatalnih í in í ali njun razvoj po anticipaciji v jl in jn, razvoj sklopa šč v š, prekozložno asimilacijo, vrinjeni j in protetični v. Vseeno pa so opazne nekatere razlike, ki so povezane tudi z zapisom oz. pravopisom. Tak primer sta na primer zapisa -l v deležnikih na -l in vzglasnih v- in u-.

---

¹² Sicer naj bi sufiks -hən beseda poln dobila po analogiji majhen. V Knoblovih Pesmih sem našla tri primere brez analogičnega h, *Polna* (25), *napolnena* (36) in *polne* (36), in dva primera s h: *polhen* (obakrat na strani 17). Ramovš je oblike s -hən zaznal po Kranjskem, Goriškem, Koroškem in južnem Štajerskem (1924: 250).

V Genovefi je deležnik na -l v veliki večini primerov zapisan z variantami <u> (<au> iz -ál; <eu> iz -él; <iu> iz -íl; <u> iz kratko naglašene -əl; <ou> iz -àl, -al in -il), npr. *je jemau* (3), *je verjeu* (22), *je biu* (3), *je fhu* (10), *je ifkou* (6), *je preklinou* (46), *je naredou* (60). Z <v> je bil zapisan le petkrat, tj. *je usev* (21), *je prejev* (77), *je samerkov* (23), *je fhov* (22) in *je smislov* (24) (<ev> iz -él in <ov> iz -al, -əl in -il). Podobno se -l v zapisu pojavi samo sedemkrat, in sicer v *je obrazhal* (79), *je prejel* (77), *je fhelil* (79), *je hitil* (79), *je bil* (77), *je govoril* (79) in *je presunel* (79). Kot je moč opaziti iz številki strani, se vsi primeri zapisa z -l pojavijo na koncu pripovedi oz. v molitvenem dodatku. V nasprotju s knjižnim zapisom deležnikov na -l pa je ugotovljeno, da se prav v tem dodatku pojavi največ nestandardnih oz. narečnih refleksov, npr. ie za nosnik ę (*piet, pietfto*, 78) in -ou za glagolsko končnico -il (*je posabou, je sgubou*). Knobl v Pesmih -l v deležniku na -l vedno tudi zapisuje z <l>, npr. *bo pil al' jedel, / Hodil, fedel, pijal, brál[.]* (1801: 19).

Pomembna značilnost Genovefe, ne pa tudi Pesmi, je stalna onemitev vzglasnega h- pri glagolu hoteti, npr. *je otu* (7), *je otla* (21), *jeft ozhem* (29). V celotnem življenjepisu ni niti enega samega primera, ko bi bil ohranjen. V Pesmih velja ravno nasprotno, h je v večini primerov ohranjen, Irena Krapš je našela le dve pojavitvi, kjer je h onemel *fo otli* in *fim otla* (44). Obratno pa je v Pesmih pogosta onemitev -j ob -i, npr. *vezhi, niker, pimo* 'pijmo', *pi* 'pij', *posebe, lase*. V Genovefi se pojavlja onemitev -j le pri besedah *vezhi* in *niker*, sicer je ohranjen, npr. *lasje* (26). Namesto besede *posebe* tudi uporablja izraz *susebno*, kar le še potrjuje mojo tezo, da Knobl vendarle ni bil Genovefin prevajalec.

Tako razlike v vokalizmu in konzonantizmu potrjujejo, da je vsekakor možno, da je Sveto Genovefo iz leta 1800 prevajal kdo drug – ali pa popravljal Knoblovo predlogo. Na tem mestu bi dodala še pripombi s področja oblikoslovja, ki bi utegnili dodatno potrditi mojo tezo. Kot je pri analizi Pesmi navedla Irena Krapš, »v dajalniku ednine ni posebnosti[.]« (2001: 45). V Genovefi vsekakor je ena, in sicer zelo opazna – gorenjska narečna končnica -o namesto -u za moški spol, npr. *per niemo* (42), *je niemo rekla* (46), *k' niemo* (57). Našla sem le dve pojavitvi oblike *niemu*, ki jo uporablja tudi Knobl v Pesmih: *niemu pijati* (19) in *niemu eno dapadajenie striti* (12). Moja druga pripomba se nanaša na povratni svojilni zaimek svoj. V Genovefi so

pogosto uporabljene oblike brez -v-, npr. *k' soi* (14), *soiga* (15), *v' soimu* (9).¹³ V Štirih parih kratkočasnih pesmi Knobl dosledno uporablja oblike z -v-.

Zaradi opisanih razlogov ne bi mogla potrditi do zdaj veljavne domneve, da je *Lepo lubesnivo inu brania vredno Historio* dejansko prevedel Pavel Knobl. Izkazuje namreč preveč očitnih razlik, ki postanejo še pomembnejše, če upoštevamo letnici natisa Genovefe in Štirih parov kratkočasnih pesmi, ki sta časovno oddaljeni le za eno leto.

4 Primerjava pravopisa in pravorečja prevodov iz 1800, 1857 in 1884

Kljub temu da sama ne bi mogla ponuditi drugega, morda ustrežnejšega kandidata za prevod Sv. Genovefe iz leta 1800, je besedilo vseeno primerno za jezikovno analizo, še posebej, če ga postavimo ob kasnejša dva, torej prevoda iz let 1857 in 1884. Že med prvo in drugo Genovefo je preteklo kar 50 let, kar v jezikovnem razvoju slovenščine 19. stoletja pomeni velik preskok: vse od objave Kopitarjeve slovnice (1809), kjer je avtor poudaril potrebo po novem slovenskem črkopisu, se je odvijala prava vojna, in sicer na področju črkopisa, pravopisa in pravorečja – t. i. »abecedna vojska« (Orožen, 2010: 212-213).¹⁴ V tem času je bila bohoričica, v kateri je bila natisnjena prva Genovefa, postopno nadomeščena z gajico.

Kot sem že omenila v prvem poglavju, je Genovefa iz leta 1857 posebna glede na čas svojega izida: natisnjena je namreč v bohoričici, večina drugih del pa je že bila v gajici, ki je bila uvedena v 40. letih 19. stoletja (Pogorelec 2011: 125). Gajica je tudi pisava zadnjega prevoda moje analize, iz leta 1884. Vseeno pa sem na nekaterih (redkih) mestih opazila napake v zapisu (večinoma pri zapisu sklopa [ər], refleksa zlogotvornega r). Pri Genovefi iz 1884 je namreč imel prejšnji prevod močan vpliv; v bistvu je šesta izdaja le popravljen in posodobljen verzija izdaje iz 1857. V naslednjih dveh podpoglavjih bom prikazala prehod v črkopisu (od nekonsistentne do konsistentne rabe bohoričice in seveda uvedba gajice) in uvedbo t. i. novih oblik, ki so bile v prevodu iz leta 1857 uporabljene le na nekaterih mestih, posplošene pa šele v zadnji obravnavani izdaji (1884).

4.1 Črkopis

Med prvo in drugo Genovefo je, kot rečeno, preteklo kar pol stoletja, kljub temu pa se je kot pisava ohranila bohoričica. Če je ta bila v prvem prevodu uporabljena precej

¹³ Te so nastale po analogiji na osnovne oblike *moj*, *moja*, *moje*.

¹⁴ Breda Pogorelec uporablja tudi termin *črkarska pravda* (2011: 125).

neenotno, tega ne moremo trditi za drugi prevod, ki ne predstavlja napredka le v smislu razumljivosti in knjižnosti jezika, marveč tudi v natančnosti. Pri prvem prevodu so bile napake v zapisu¹⁵ precej pogoste, pri drugem prevodu pa jih skorajda ni. Prevajalec prve Genovefe je po nemškem vzoru nekatere besede pisal z veliko (npr. *Kral, Logar, Kuhar, Krish, Crucifix, Anglezi*) ali celo uporabljal latinske črke, ki niso sicer spadale v nabor bohoričice, npr. æ (*Mariæ*, 8) ali x (*Crucifix*, 41), a so jih uporabljali že njegovi predhodniki. Med prevodoma iz let 1857 in 1884 nato sledi preskok iz bohoričice v gajico, ki končno razreši problem zapisa šumevcev in polglasnika [ə] (zlasti v sklopu [ər]). Pomen poenostavitve zapisa nekaterih fonemov in s tem povečanje berljivosti in razumljivosti bom prikazala s spodnjo tabelo.

Fonem	Genovefa 1800	Genovefa 1857	Genovefa 1884
ə	e, i (<i>vesvauz, sapopadik, fem, ogen, mefiz</i>)	e, i (<i>vef, fim</i>)	e (<i>ves, sem</i>)
c	z, c (<i>je zirala, Marcellus - citatno</i>)	z (<i>zeló, vezami</i>)	c (<i>bo klicala, vejicami</i>)
i	i, y (<i>biti, Synu</i>)	i (<i>biti, finek</i>)	i (<i>iti, sinčka</i>)
j	i, j (<i>fhiulenie, fhivlenje</i>)	j (<i>shivljenje</i>)	j (<i>življenje</i>)
k	k, c, kh (<i>Kry, Krish, Crucifix, fkhoduvat</i>)	k (<i>krish, kri</i>)	k (<i>križ, kri</i>)
ər (< zlog. r)	Nagl.: er (<i>smert, mersle</i>) Nenagl.: er, ar (<i>merlizh, marlizh</i>)	Nagl.: er (<i>fmert</i>) Nenagl.: er (<i>merlizh, terdo</i>)	Nagl.: r (<i>smrt</i>) Nenagl.: r (<i>trdo, mrlič</i>), er 1× (<i>gerdo</i>)
s	ʃ, ʃs, s (<i>use, ufega, ufsem</i>)	ʃ (<i>vfe, vfega, vfem</i>)	s (<i>vse, vsega, vsem</i>)
š	ʃh, sh, ʃ (<i>pernefhena, gershiau, fkof</i>)	ʃh (<i>sapufhena, grefhnik</i>)	š (<i>zapuščena, košuta, puščava</i>)
u	u (<i>navuzhu 'naučil'</i>)	v (<i>vnizhena</i>)	u (<i>uničena</i>)
v	Vzglasje: u (<i>useti, je uleku, use, ufega, ufsem</i>)	Vzglasje: v (<i>vsemi, vfe</i>)	Vzglasje: v (<i>vzemi, vse</i>)
	Sredi besede: v, u (<i>(fhivlenje, prau)</i>)	Sredi besede: v (<i>shivljenje, je savdal</i>)	Sredi besede: v (<i>življenje, je zavdal</i>)
	V izglasju: u (<i>prau</i>)	V izglasju: v (<i>prav</i>)	V izglasju: v (<i>prav</i>)
z	s, ʃ (<i>semlo, bresbofhni, fbrali, jefo, fazoprou</i>)	s (<i>obras, jas</i>)	z (<i>obraz, jaz, zapuščena</i>)

¹⁵ Na tem mestu imam v mislih tako tiskarske kot pravopisne napake, slednje posebej v primerih, ko je prihajalo do nešteto variacij v zapisu besed, pisanju skupaj in narazen ter z veliko in malo začetnico.

ž	sh, fh (<i>shiulenie, pershli, Sheno, vijha, fhiulenje</i>)	sh (<i>shena, sbeshala</i>)	ž (<i>žena, žalost</i>)
---	---	-------------------------------	---------------------------

Tabela 2: Zapis fonemov v prevodih 1800, 1857 in 1884.

Kot je razvidno iz tabele, je v nekaterih primerih prvi prevod zaradi neenotnosti zapisa celo bližje gajici in s tem tudi današnji tiskani podobi slovenščine, še posebej pri zapisih fonema s, npr. *dvanaist* (8), *nespamet* (10), *gospodu* (11), *strupa* (22), (*k'*) *usmilanju* itn. Pod vplivom latinščine ali drugih tujih jezikov je prevajalec pri posameznih besedah (večinoma tujkah) preprosto ohranil njihov izvorni zapis, npr. *Crucifix* ali *Marcellus*. V zvezi z nekaterimi napakami v gajičnem zapisu leta 1884 predvidevam, da so prevod iz leta 1857 preprosto popravili besedo za besedo in tako kak popravek izpustili, tako da je ostala zapisana na star način (npr. *gerdo*).

4.2 Stare in nove oblike

T. i. nove oblike so termin, s katerim označujemo nove (z razvojnega stališča sicer starejše) knjižne končnice predvsem pri pridevniški sklanjatvi, ki so jih določili v sredini 19. stoletja, in sicer glede na etimološki izvor. Uvedene so bile z Janežičevo prvo novoslovensko slovnico leta 1854 (Legan Ravnkar 2008: 61). Tako tiskana dela, ki so izšla po uvedbi novih oblik, izpričujejo novo podobo pridevnikov: namesto končnic *-iga, -imu, -im* imajo končnice *-ega, -emu in -em*, ki so še danes knjižne; pri sklanjatvi in stopnjevanju pa predvidevajo končnice po spolu (npr. *lepši, lepša, lepše* namesto splošnega *lepši*) in členek *naj* namesto *nar*. Podobno so bile urejene končnice pri sklanjatvi samostalnika (*-om* namesto *-am*, ki so bile posplošene že v 18. stoletju). Uveljavil se je soglasniški sklop *šč*, ki je bil doslej zapisan z gorenjskim refleksom *š*. Nekoliko kasneje so posodobili tudi zapis samoglasniškega *r*, in sicer brez polglasnika <e> (npr. *vert* in ne več *vert*) (Pogorelec 2011: 126).

Glede na letnice izida treh prevodov Svete Genovefe bi pričakovali, da bomo pri prvi našli le stare oblike, pri ostalih dveh pa nove. Pri analizi sem prišla do nekoliko drugačnega zaključka. V spodnji tabeli navajam konkretne primere starih oz. novih oblik iz prvih dveh poglavij Genovefe.¹⁶ Osredotočila sem se predvsem na pridevnike, saj so bile ostale nove oblike (npr. veznik *da*, končnica *-om* itn.) že povsem upoštevane ali pa jih pisec sploh še ni uvedel.

¹⁶ Poglavja se sicer razlikujejo: pri prvem prevodu jih je manj, saj so pri kasnejših dveh prevodih precej obsežna poglavja (npr. drugo) razdeljena na več manjših. V svojo analizo sem vključila besedila vseh treh prevodov, kot ustrezajo prvima dvema poglavjema po Sveti Genovefi iz leta 1800.

1800	str.	1857	str.	1884	str.
/	/	(toliko) vezhi (bile)	5	(vedno tem) večje (postajale)	5
/	/	huji (poftajala)	6	huje (prihajala)	6
(bo ena) vezhi	13	bo fhe vezhi (gerdobija)	7	še večji (grdobija)	7
nar globokeifhi (turen)	14	(v) naj huji (jezho)	8	(v) naj hujo (jezho)	8
sojoglaviga	16	oftudnega (Golota)	9	ostudnega (Golota)	9
(telkai) stanovitnijhi (sturu)	16	/k ftanovitnosti obudoval/	9	/v stanovitnosti utrdil/	9
skurbaniga	16	predersnega	9	predrznega	9
drobniga (inu) mladiga (Synu)	18	zhverftega	10	čvrstega	10
(tanar) vezhi (bolezhino)	18	/s veliko vezhjimi /.../ bolezhinami/	10	/še z veliko večjimi bolečinami in težavami/	10
(enu) bulfhi (fhiulenie)	19	boljega (shivesha)	10	boljega (živeža)	10
(telkei) neosdraulijfhi (inu) vezhi	21	/da fo je bolezhine v rami povikfhale/	12	/da so se mu bolečine v rami povekšale/	12
tesneifhi (ukleniti)	22	oiftreji in varnijhi (safirati)	13	ostreje ali varniše (zapirati)	13
ubogimo (otroku)	28	/(s) mojim revnim detetam/	17	/(z) mojim revnim detetom/	17
		ubogemu (otroku)	17	ubogemu (otroku)	17
(nezh) bolfhi (pergodilu)	28	nizh boljega (kakor Vam)	17	nič boljega (kakor Vam)	17
nobeniga drugiga (urfhaha)	30	drusega (ne samerim)	17	druzega (ne zamerim)	18
(urat do) nagiga (islezhi)	33	/naj vrat odgerne/	19	/naj vrat odgerne/	20
(v') srove inu diuve (selfha)	38	(v) firove in puftu (slifha)	23	(v) sirova in pusta (zelišča)	23
nieniga (krijhanga isvelizharja)	41	krishanega (Jesufa)	25	križanega (Jezusa)	25
/te fhleht ruteze/	43	tifte oblazhila	25	/oblačila/	25
(nezh) dobriga (ne stri)	44	(nizh) dobrega (ne stori)	26	(nič) dobrega (ne stori)	27
nebefhkimo ozhetu	45	nebefhkemu (ozhetu)	27	nebeškemu (očetu)	27

Tabela 3: Stare in nove oblike pri prevodih 1800, 1857 in 1884.¹⁷

¹⁷ Legenda: Kjer ni bilo pomensko ustreznega prevoda, sem to označila z eno poševnico, /. Če pa je prevod pomensko ustrezal, a ni omogočal direktne primerjave oblik, sem prevod postavila v poševnici, /.../. Nove oblike sem poudarila s krepko pisavo.

Iz tabele je razvidno, da so nove oblike počasi pridobivale na zastopanosti. Čeprav je drugi prevod (1857) izšel po uvedbi novih oblik, se te še vedno mešajo s starimi. Vsekakor pa so veliko trdovratnejše stare oblike pri pridevniški končnici za primernike in presežnike, saj te (ali njihove sledi) še vedno prevladujejo v prevodu iz leta 1857 in se pojavljajo celo v šesti izdaji Genovefe (1884), npr. še *večji (grdobija)* (7). Ta primer lahko razložimo tudi podobno kot napake pri zapisu, vendar je obenem očitno tudi dejstvo, da je morebitnim korektorjem oblika zvenela domače, saj je ob siceršnji veliki natančnosti ne bi spregledali.

Ob upoštevanju tako črkopisnih in pravorečnih (nove oblike) inovacij, ki jih je sprožila jezikovna politika 19. stol., lahko zaključim, da so se te, vsaj v primeru Svete Genovefe, uveljavljale postopno. Tako je za prevod iz leta 1857 značilno, da je kljub uvedbi gajice še vedno natisnjen v bohoričici, ki je tudi povsem konsistentna. Poleg tega so nove oblike le delno zastopane, in sicer le pri pridevniški sklanjatvi, ne pa tudi pri končnicah primernikov in presežnikov. Kako globoko je bila jezikovna podoba besedil v bohoričici in s starimi oblikami vtisnjena v zavest slovenskih bralcev (in s tem tudi avtorjev, založnikov in tiskarjev), pričajo posamezne pojavitve starega zapisa in starih oblik v prenovljeni 6. izdaji Svete Genovefe, v kolikor ne gre za nenatančno priredbo.

5 Primerjava besedja prevodov iz 1800, 1857 in 1884

Že analiza pravopisa in pravorečja je nakazala postopen razvoj tiskane slovenske besede v smeri poenotenja knjižne norme in osamosvajanja slovenščine predvsem od nemške tradicije, pa tudi od vpliva drugih stičnih jezikov. Prav ta procesa sta še lepše vidna pri izbiri besed, strokovnih terminov in celo frazeoloških enot. Bralec vseh treh prevodov oz. izdaj lahko opazi, da postaja jezik vse bolj prečiščen (v smislu odpravljanja tujejezičnih kalkov in narečnih izrazov) in tudi bližji današnji govornjeni in pisani slovenščini. V vseh treh besedilih sem odkrila precej besed, ki so v Slovarju slovenskega knjižnega jezika označene kot starinske ali kot besede, katerih raba peša. Opazno je tudi nadomeščanje nemških kalkov tipa *dati + samostalnik* ali *vzeti gor/dol*. Podrobnosti vsake od zgoraj naštetih kategorij besedja bom opisala v posameznih podpoglavjih.

Kot pri novih oblikah sem za raziskovalni vzorec vzela besedilo prvih dveh poglavij glede na najstarejši prevod Svete Genovefe, torej do njenega ponovnega snidenja z

Sigifridusom/Smagomirom/Zmagomirom. Število različnega besedja je namreč že po prvem poglavju preseglo moja pričakovanja in obenem zagotovilo ustrezno primerjalno osnovo. Največ obravnavanih besed spada v kategoriji starinskih in drugih neohranjenih besed ter, kot pričakovano, germanizmov. Velja tudi omeniti, da primerjalne enote pogosto spadajo v več obravnavanih skupin besedja hkrati, *dati ahtengo* npr. lahko obravnavamo tako pri germanizmih kot pri (kalkiranih) frazeoloških enotah.

V prvem prevodu Genovefe (1800) je precej starega besedja, ki ga bi težko zasledili v sodobnih slovarjih (z nekaterimi izjemami v Slovenskem etimološkem slovarju), zato sta mi bila v največjo pomoč Snojev Slovar besedja Janeza Svetokriškega in Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja (Ahačič et al.). V kasnejših dveh izdajah (1857 in 1884) večine starinskega izrazja ni več mogoče zaslediti.

5.1 Glede na SSKJ starinske, narečne ter korensko ali pomensko neohranjene besede

Izmed vseh kategorij je ta največja skupina besed, ki jih bom obravnavala. Že prvi prevod nudi pestro zbirko arhaizmov in dialektizmov, kasnejši izdaji pa jo v nekaterih pogledih še dodatno bogatita. Prav iz tega razloga in zaradi preglednosti diplomskega dela bom arhaično in drugo (neohranjeno) besedišče razdelila po besednih vrstah, katerim pripadajo obravnavane besede, torej na samostalniško, pridevniško, prislovno in glagolsko besedo. Pomensko različne prevode bom v samostojnih tabelah prav tako predstavila pod ustrezno besedno vrsto.

5.1.1 Samostalniška beseda (samostalniki)

1800	str.	1857	str.	1884	str.
vaivoda	7	vojvoda (R)	3	vojvode (R)	3
dapadajenie, (is) dopajejnam	12	(s) dopadenjem	6	/(z) veseljem/	6
(od tega) sanaſhania	13	(od te) perjasnofti	7	(o tej) prijaznosti	7
prelomnenia	15	pregrehe	8	pregrehe	8
hudusturjenje	19	gerdo ravnanje	11	grdo ravnanje	11
sapopadik	20	/	/	/	/
perpraulenik	20	donaſhavez	11	donašalec	11
savitnoft	20	(s) svijazho	11	(z) zvijačo	11
/navoſhliva baba/	19	krivoperseshna babulja	12	krivoprisežna babura (slabš.)	12
(is) grosovitnostjo	23	/ grosovitno	/ 16	/	/

		(kasnovati)			
(ima) pofhast (narediti)	24	/ga naj na vfo mogožho višo preprizhati fkuřha/	14	/naj ga na vsak naćin preprićati skuřa/	14
(is) smiřhlenim sviřhanjam	25	(s) ismiřhljenimi dokasi	14	(s toliko) izmiřljenimi dokazi	14
(mojem beřsedam enu) neupaine (imeli)	25	(nad mojimi besedami) dvomiti (utegnili)	15	(nad mojimi besedami) dvomili	15
(toku veliku) nadlořhtvu (terpeti)	29	/toliko hudega preřtala/	17	/toliko hudega preřtala/	17
(sa toje) pomujanie	29	(sa řvoj) trud	17	(za svoj) trud	17
(od mojga dragiga) blaga	29	(od mojih) dragotin	17	(od mojih) dragotin	17
sverine	37	/	/	/	/
sverine	38	sverine	23	zverine	23
(is) sverinzami	43	(s) shivalmi	26	(z) řivalmi	26
vaibodnia /vojvodinja?/	37	/	/	/	/
bramba	40	řhzhit	24	řćit	25
(is) sastopnostio	42	/s pořebno biřtro in prebriřfano glavo/	25	/s pořebno bistro in prebrisano glavo/	25
(od) otrožhnosti	43	(od) otrořhtva	25	/	/

Tabela 4: Arhaizmi, dialektizmi, pomensko neohranjene besede in ekspresivno besediřće (samostalniki).

V vseh treh besedilih najdemo precej starinskih besed (arhaizmov) ali besed, ki jim raba peřa. Med besednimi vrstami je takřnih kar precej samostalnikov. V Sveti Genovefi iz leta 1800 sem tako nařla naslednje arhaizme: *dapadajenie* star. 'zadovoljstvo, ponos' (12;1857: 6), *(od) sanafhania* star. 'prizanařanja, naklonjenosti' (13), *sduřhbo* star. 'zdruřitev' (21), *sapopadik* 'vsebina' iz star. zapopasti 'razumeti, dojeti', (v pořtev pride pomen trpnega deleřnika zapopaden 'zajet, vsebovan') (20), *(is) grosovitnostjo* iz zastar. grosoviten 'grozen' (23), *(od) dragiga blaga* star. 'premořenje, imetje' (29),¹⁸ *sverine* ed., star. 'zverjad, divjad' (37), *bramba* star. 'obramba' (40), *(is) sastopnostio* star. 'razum' in zastar. 'razumevanje' (42) in *(sa) pomujanie* 'trud' (29). Vse arhaizme iz leta 1800 je prevajalec v naslednjih dveh prevodih že zamenjal s sodobnejřimi izrazi, ki jih uporabljamo ře danes (to je razvidno iz zgornje tabele).

¹⁸ Opomniti je potrebno, da gre tukaj za stalno besedo zvezo, ki je sluřila tudi kot besedotvorna podlaga za besedo, ki je bila uporabljena v kasnejřih dveh prevodih, tj. dragotine.

Poseben je izraz *dapadajenie* (namesto dopadenje/dopadanje; sicer tvorjen iz dopadati), ki je nastal po nemškem vzoru *gefallen* (srvnem. *gefallen*) 'biti všeč' (Snoj 1997: 98), kar je pri geslu dopádati poudarjeno že v Pleteršnikovem Slovensko-nemškem slovarju (1894: 157). V Slovarju jezika Janeza Svetokriškega najdemo glagol zapopasti, ki je pomenil 'ujeti, zgrabiti', pa tudi 'razumeti' in, še pomembneje, 'vsebovati' (Snoj 2006/II: 631). Samostalnik *sapopadik* je torej izglagolska tvorjenka v dejanskem pomenu 'vsebina'.¹⁹ Prav v takšnem pomenu najdemo geslo zapopadek pri Pleteršniku (1894/II: 866). Glagolnik zanašanje (iz zanašati) se poleg arhaičnosti razlikuje tudi v besedotvornem smislu, saj se pojavlja brez danes značilne predpone pri- (prizanašati). V SSKJ najdemo glagol pomujati se 'potruditi se', ki ima oznako raba peša.

Precej manj je pomensko razlikovalnega besedišča. Izrazna podoba teh besed obstaja v sodobni knjižni slovenščini (in s tem tudi v SSKJ), pomen, ki ga razberemo iz konteksta, pa dandanes ni več ohranjen. V Genovefi iz 1800 sem zasledila (*v*) *ostudnosti* 'nadlogi'²⁰ (12), *delefhnost* 'občevanje' (15),²¹ *pojfast* 'prikazen' (24), (*is*) *svijhanjam* 'dokazi' (25). Za razliko od večine, kjer pri najdenih geslih pomen ni prekriven, najdemo v Slovarju jezika Svetokriškega pod geslom zvižati (< srvnem. *bewisen* 'pokazati, naučiti, dokazati') ustrezen pomen 'dokazati' (Snoj 2006/II: 685).

Opazne so tudi nekatere glasoslovne in besedotvorne razlike, tako med prevodi kot med knjižno slovenščino 19. stoletja in sodobnim slovenskim knjižnim jezikom. Takšne besede so *vaivoda* 'vojvoda' (7) (oblika za žensko je *vaibodnia*, 37), *savitnoft* 'zvitost' (20), *baba* (1800, v kasnejših prevodih še *babulja*, 1857, in *babura*, 1884),²² *nadlofhtvu* 'nadloga' (29) in (*od*) *otrozhnosti* (43). Oblika *vaivoda* pod geslom vojvoda navaja Marko Snoj v Slovenskem etimološkem slovarju; nastala naj bi iz psl. *vojevoda, torej 'kdor vodi vojsko' (1997: 725). V istem slovarju zasledimo tudi pridevnik zaviti, ki pomeni 'zaviti' in 'zvit, prebrisan'. Razlika med zaviti in zvit je torej le v predponi z- oziroma za-.

¹⁹ Pomen 'vsebina' ustreza tudi sobesedilu: »Ta sapopadik tega pisma, katerega je on na tega grofa pijsou, je biu ta: [besedilo pisma, op. N. R.]« V nemškem izvorniku je uporabljena beseda Inhalt, ki še danes pomeni 'vsebina': »Der inhalt des Briefs, Jo er an den Grafen [chrieb, war diejer[.]« (11).

²⁰ V ustreznem pomenu, 'nadloga, gnusoba' jo zasledimo pri Svetokriškem (2006/I: 704).

²¹ V Pleteršnikovem Slovensko-nemškem slovarju je pomen deležnosti (die) 'Theilhaftigkeit'. Pri geslih deležnica/deležnik sta navedena sorodna pomena (die) Theilnehmerin in (der) Theilnehmer, torej 'udeleženec/ka'.

²² V SSKJ najdemo le gesli baba in babura, oblike z obrazilom -ulja pa ni več.

Pri *prelomnenu* iz prelomiti 'ne izpolniti, kar je bilo dogovorjeno, obljubljeno' (15), *nadlohtvu* 'nadloga' (29) in *otrozhnosti* 'otročstvo' (43) je koren v današnji knjižni slovenščini sicer ohranjen, a v drugačnih tvorjenkah: prelomiti – prelomnik, nadloga – nadležen, otrok – otroštvo. Svetokriški (Snoj 2006) in Pleteršnik (1894) imata prav tako drugačna besedotvorna obrazila (npr. nadložnost ali otročinstvo pri Pleteršniku). V Pleteršnikovem Slovensko-nemškem slovarju je geslu prelomljenje nadrejena beseda prelomitev, ki ima za drugi pomen 'prekoračitev, prestop' (nem. Die Übertretung) (1894/II: 250). Pod geslom prelom najdemo tudi stalni besedni zvezi prelom prisege in prelom zakona (prav tam).

5.1.1.1 Pomensko različni prevodi

1800	str.	1857	str.	1884	str.
poistolo (tudi sakonjko poisto)	10, 15	/	/	/	/
(v' eni) ostudnosti	12	/sakonjko ljubesen/ (v kaki) nadlogi	8	/zakonsko zvestobo) (v kaki) nadlogi	8
deležnost	15	/to vajho perjasnoft in ljubesnivoft/	8	to Vašo prijaznost in ljubeznivost	8
potereniam	16	(s) protenjem	9	(s) pretenjem	9
reslozhenje	16	tako ojtne befede	9	tako ostre besede	9
(v' eno) misno rutizo	18	(v) terazho 'brisača'	10	/	/
(kai je /.../ sa eno obdouhnlivo) sdrufhbo (/.../ imela)	21	/kako sumljivo je bilo vje vedenje/	12	/kako sumljivo je bilo vse vedenje/	12

Tabela 5: Pomensko različni prevodi - samostalniška beseda.

Postelja oz. zakonska postelja je v Genovefi (1800) rabljena metaforično, torej v pomenu 'zakonska zvestoba'. To besedno zvezo tudi najdemo v zadnjem prevodu, iz leta 1884. Pri postelji je zanimiv izvor besede, ki ga Snoj razlaga s psl. sedanjiško obliko *postel'q 'postlati, razprostrti' (1997: 476). Včasih se je namreč kot podlaga za spanje uporabljalo seno, ki so ga razprostrli in utrdili kot ležišče. Pojavitev samostalnika *reslozhenje* je posebna, saj pomen 'razlika, delitev' (Pleteršnik 1894/II: 391) ne ustreza kontekstu: »To resnizhnu reslozhenje [besede, s katerimi je Genovefa oštela Golota, op. N. R.] bi blu ja imelu prou popounima tega skurbaniga vesvauza prestrafhti[.]« Samostalnik *poterenie* je verjetno tvorjenka iz glagola potreti 'uničiti, zatreti, streti',²³ zato gre lahko obenem za besedotvorno razliko in razliko v

²³ Pod geslom potreti so v Pleteršnikovem slovarju navedeni naslednji pomeni: 1) 'durch reiben verbrauchen, aufreiben', 'zermalmen' in 2) brechen, beschädigen. Med primeri rabe je omenjen tudi

prevodih.²⁴ Beseda terača je edini primer korensko neohranjenega samostalnika, v Pleteršniku ima naveden pomen nem. Handtuch, torej 'brisača' (1894/II: 664).

5.1.2 Pridevniška beseda (pridevniki)

1800	str.	1857	str.	1884	str.
samurjki	7	Maverjki	3	maverski	3
franzosoujko	7	Franzofjko	3	Francosko	3
obdoujhliva	12	sumljiva	7	sumljiva	7
skurbaniga	16	predersnega	9	predrznega	9
resglafhena (fhena), (k) oglafhena (fhena)	25	flomezha (shena) (k) imenovani	15 15	sloveča (žena) (k) imenovani	15 15
/nasnane/ bejsede	26	zhudovite (befede)	15	čudovite besede	15
(v') nezhimern (gvant)	31	(v) prav flabo (obleko)	18	(v) prav slabo (obleko)	19
kurbarjke	34	/	/	/	/
fhlostlivu	35	Shalofjno	21	Žalostno	22
(is) slonokosti, slonokosteni	40 41	(is) flonove kofti /	24 /	(iz) slonove kosti /	24 /

Tabela 6: Arhaizmi, dialektizmi pomensko neohranjene besede in ekspresivno besedišče (pridevniki).

Kot pri samostalnikih je med pridevniki moč najti nekaj besed s predznakom starinski oz. zastarel. V prvih dveh poglavjih Genovefe (1800) sem tako zasledila štiri primere: *samurjki* (7), *(k') oglafhena (fhena)* (25), *(v') nezhimern (gvant)* (31) in *perloshen (krei)* (32, 34). Prvi pridevnik, *samurjki*, je kot zastarel in narečen označen tudi v Snojevem etimološkem slovarju, in sicer v pomenu 'prebivalec kraja za morjem'. Snój poudari, da je osnova gotovo star. mur 'zamorec, črnc', ki se je uporabljala od 16. stoletja dalje (pridevnik zamurski najdemo tudi pri Svetokriškem [Snój 2006/II: 624]). Današnja oblika z -o- je nastala po korekciji, ki je bila osnovana na povezavi z narečno obliko murje za morje (1997: 740). Pridevnik zamorski je v SSKJ označen kot slabšalno 'črnski' in zastarelo 'čezmorski'.

Pri drugem primeru je zanimivo, da se najprej pojavi oblika *rasglafhena (fhena)*, ki je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika še danes označena kot knjižna, in sicer v pomenih 'znan, slaven' in 'razvpit'. Oblika *oglafhena* je trpni deležnik na -n glagola

pridevnik potr (potren), ki pomeni med drugim 'moralisch niedergeschlagen'. Predvidevam, da je samostalnik *poterenie* v Genovefi iz leta 1800 uporabljen v zvezi s tem pomenom. Vir: <http://bos.zrc-sazu.si/c/PL/neva.exe?name=pl&expression=potreti&hs=1> (obiskana sne 15. 3. 2013).

²⁴ V nobenem izmed slovarjev, ki sem jih uporabila pri analizi besedišča, nisem našla gesla *poterenje* ali *protenje* v pomenu 'pretenje'.

oglasiti, ki ima po SSKJ oznako zastarelo, pomeni pa 'razglasiti'. Pridevnik *nezhimeren* je danes rabljen predvsem v pomenu 'ki si prizadeva vzbuditi občudovanje, pozornost', v Genovefi pa ima pomen 'ničvreden, ničev', ki ga SSKJ opredeljuje kot starinskega, Snoj pa ga razlaga s pomočjo oblike ničêmuren 'ki ničemur ne služi' (1997: 377). Tako ničemerem kot ničemuren najdemo v Pleteršnikovem slovarju (1894/I: 684 in 710). Oznako zastarelosti nosi tudi pomen pridevnika *perloshen*, tj. 'ugoden, pravi'.

Posebne so predvsem pojavitve besed, ki so v SSKJ označene kot ekspresivne ali slabšalne, tj. *sanikern* 'ničvreden, ničev' (10), *skurbaniga* 'predrznega' (16), *kurbarfke* (34) in *krulou* 'šepast, šepav' (46). Prvi pridevnik je uporabljen v pomenu, ki ga navaja SSKJ, sicer pa naj bi nastal iz zveze 'za nika(r)': drugi del izvira iz psl. *nič/*nikamor', torej je izvorni pomen tega pridevnika 'takšen, ki ni za nikamor' (Snoj 1997: 740). Pleteršnik ima navedena dva pomena: 'nichtsutzig, liederlich' in 'schlecht' ('za nobeno rabo, površen' in 'slab').²⁵ Kasnejša prevoda imata na tem mestu pomensko različen pridevnik (lahkomisleni). Naslednja sta posebna, saj v času izida Genovefe iz leta 1800 še nista imela negativnega, vulgarnega predznaka. Snoj poskuša izvor njune osnove razložiti na dva načina, sicer pa je njen pomen gotovo soroden s psl. *kura 'kokoš'. Prva možna razlaga je, da gre za alternativno žensko obliko *kura, pri čemer gre za povezovanje s pomenom *vulva. Druga razlaga, ki jo navaja Snoj, pa je, da gre za pomensko povezavo s *kurъ 'penis', torej 'pripadajoča penisu' (1997: 284). Pri zadnjem pridevniku gre tudi za pomensko razliko v prevodih, zato bo obravnavan pod pomensko različnimi prevedki.

Pet primerov pridevnikov je zaznamovanih z besedotvornega stališča. To so *franzosoufko* (7), *obdoufhliva* (12), *zhudovite/čudovite (besede)* 'nenavadne, čudne' (15/15), *jhalostlivu* (35) in *slonokosteni* (41). Pri prvih štirih je v današnji knjižni slovenščini njihova besedotvorna osnova ohranjena, obrazila pa so drugačna (npr. francoz – francoski, obdolžiti – obdolženec, čuditi se – čuden, žalost – žalosten). Pri Svetokriškem je Snoj že našel obliko francoski, torej brez podaljšave z -ov- (2006/I: 222). Izsamostalniško tvorjenko žalostljiv ima Pleteršnik v Slovensko-nemškem slovarju (1894: 953). Pri zadnjem pridevniku sklop -st- ob refleksu za ě ni omehčan v

---

²⁵ Vir: <http://bos.zrc-sazu.si/c/PL/neva.exe?name=pl&expression=zanikaren&hs=1> (obiskana dne 15. 3. 2013)

-šč-, kar je v skladu z jezikovnimi normativi 19. stoletja.²⁶ V Slovarju jezika Janeza Svetokriškega najdemo pridevnik slonov, ki se pojavlja v stalni besedni zvezi slonova kost – ni pa zloženega pridevnika slonokoščeni (Snoj 2006/II: 313).

5.1.2.1 Pomensko različni prevodi

1800	str.	1857	str.	1884	str.
radovolnu	6	mikavno	3	mikavno	3
navofhlivi (Satan)	9	hudobni	5	hudobni	5
sanikern (<i>slabš.</i>)	10	lahkomijelni	5	lehkomisleni	5
sojoglaviga (tudi sojoglavni), fojoglava	16, 17	oſtudnega	9	ostudnega	9
perloſhen (krei)	32	/na prav odſtranjk kraj/ perpravnega kraja	19 21	/na prav odstranjen kraj/ pripravnega kraja	19 21
(so sazhele) skriune (is niema biti)	43	(fo je s novimi vſeljenzi) podomazhile	25	(so se z novimi naseljenci) podomačile	25
(bom) krulou (gratati) (eksp.)	46	/mora vaſh otrok od lakote poginiti/	27	/mora vaſ otrok od lakote poginiti/	28

Tabela 7: pomensko različni prevodi - pridevniška beseda.

Nekaj pridevnikov spada v skupino pomensko razlikovalnih besed: *radovolnu* 'radostno' (6),²⁷ *navofhlivi* 'nevoščljivi, hudobni' (9), *sanikern* 'zanikern' (10), *sojoglav/sojoglavni* 'svojejav' (16,17), *skriune* 'prijazne, domače' (43) in *krulou* 'šepav, šepast' in 'hrom' (46). V SSKJ lahko pod geslom *radovoljen* najdemo pomen 'prostovoljen', ki je označen z oznako starinsko, a se ta pomen ne ujema popolnoma s sobesedilom: »[Svt.] Genovefa, katere ſhiuljenje toku radovolnu, inu katere pregananie toku kervizhnu je[.]« (1800, 6). Enak pomen kot v SSKJ najdemo v Slovarju jezika Janeza Svetokriškega pod geslom *radovoljen* (Snoj 2006/II: 21). V nemškem originalu se to mesto glasi: »[H]eilige Genovefa, deren Legend ſo anmuthig, und dero Verfolger ſo unbillig iſt[.]« Zato gre verjetno za nenatančen prevod nemškega pridevnika *anmuthig* 'prijetno, ljubko, vznemirljivo, čudovito, brezskrbno'.

Obliko *svojejav*²⁸ sem našla samo v Pleteršnikovem Slovensko-nemškem slovarju (1894/II: 614), v drugih je nisem zasledila. Pridevnik *skriune* je bil

²⁶ Pleteršnik ima tako obliko *slonostkosten* kot *slonokoščeni*, a je prva drugi nadrejena (1894/II: 513).

²⁷ V Pleteršniku ima pridevnik *radovoljen* dva pomena: nem. *freiwillig* 'prostovoljen' in nem. *bereitwillig* 'radovoljen'.

²⁸ Sicer je v tem slovarju pridevniku *svojejav/svojejavnen* pripisan pomen '*eigensinnig*' (1894: 614), ki v nemščini pomeni dobesedno *svojejav* 'ki ravna ne oziraje se na mnenje, nasvete drugih'.

neposredno preveden po nemškem originalu,²⁹ verjetno ga tudi zato v uporabljenih slovarjih nisem našla v pomenu 'prijazen' ali 'domač, udomačen'. V SSKJ je pod geslom *kruljav* naveden ekspresiven pomen 'šepast, šepav'.³⁰ Pleteršnik ima pod istim geslom naveden tudi pomen nem. *lahm*, 'hrom' (1894/I: 481). Glede na nemško predlogo pa niti *krulou* niti kasnejša dva prevoda (od *lakote* poginiti), ki se tudi pomensko popolnoma razlikujeta, nista adekvatna.³¹

5.1.3 Nepregibne besedne vrste (prislovi, predlogi in vezniki)

1800	str.	1857	str.	1884	str.
inu	1	in	3	in	3
jen (3x)	5, 78, 79				
aku	8	zhe	10	če	10
/pozhasi/	11	lagano	6	rahlo	6
enmalu	13, 19	marljivo, nekoliko	7, 11	skrbno nekoliko	7, 11
(ni vſsega) kmalu (povedal)	24	Sdaj (mu vſe /.../ pove)	14	Zdaj (mu vse /.../ pove)	14
sunei (nieh)	30	/na nobenega drugega miſlila, kakor naté/	18	/na nobenega druzega miſlila, kakor na te/	18
sabstoin	35	ſaftonj	21	/brez vspeha/	21
Po letu (<i>poleti</i>) poletu	38 41	Po letu po letu	23, 25	Po leti po leti	23 25
susebnu	38	/	/	/	/
(toku) gibliu (narjena)	40	(tako) umetno (sdelan)	24	(tako) umetno (izdelan)	24

Tabela 8: Arhaizmi, dialektizmi, korensko in pomensko neohranjene besede ter ekspresivno besedišče (prislovi).

Prislovne besede (oz. prislovi), ki sem jih zaznala v besedilih Svete Genovefe, spadajo predvsem med pomensko razlikovalne in besedotvorno drugačne besede. Med prve lahko uvrstimo besedi *kmalu* 'v kratkem' (24) in *gibliu* 'umetno' (40). Pomen, v katerem je bil uporabljen prislov *kmalu*, postane jasnejši ob Snojevi etimološki razlagi: sklopljen naj bi bil iz zveze 'k malu', pri čemer njen drugi del izvira

²⁹ »Es fingen auch die wilden Thiere von ſelbiger Zeit an mit ihnengar geheim zu werden[.]«

³⁰ V Slovenskem etimološkem slovarju pod geslom *kruljav* najdemo razlago preko psl. *krulə 'krivina', ki je nastala iz ide. **skrey-* 'kriv, kriviti'. Beseda *kruljav* je tako sorodna z besedama *krog* in *kriv* (Snoj 1997: 280).

³¹ V nemški predlogi prevoda se ta odsek glasi tako: »Ach herzlichſte Mutter! bittet doch den lieben GOtt daß er euch länger leben laſſe: doch wann ihr ſolt ſterben, ſo müßt ich vor lauter herzlichleid gar verkümmern.« (29) V sodobni nemščini še vedno ostajata samostalnik (der) *Kummer* 'duševno trpljenje, velike skrbi' in glagol *kümmern* 'imeti skrbi' oz. 'skrbeti (se) (za)'.

iz psl. *'trenutek' (1997: 241). Pod istim geslom Snój v Slovarju jezika Janeza Svetokriškega (2006) ponuja drugačno razlago: kmalu 'obenem, naenkrat' naj bi nastal iz srvnem. ze māle 'obenem, hkrati', pri čemur je srvnem. predlog ze preveden s slovenskim k (2006/I: 402). V Pleteršnikovem slovarju sta našeta oba pomena, torej 'v kratkem' (in kurzer Zeit) in 'naenkrat' (auf einmal) (1894/I: 413). V Genovefi iz leta 1800 sicer pride v poštev le prvi pomen.

V besedilu iz leta 1800 so opazni tudi trije primeri prislovov, ki imajo drugačno besedotvorno ali glasovno podobo od njihovih današnjih knjižnih ustrezníc: *ukupei* 'skupaj' (7), *sabstoin* 'zastonj' (35) in *susebnu* 'posebej' (38). Prvi prislov, *ukupei*, je še vedno v rabi v nekaterih narečjih (posebej na slovenskem zahodu, tudi brez poudarjalnega -j, kar je tudi značilnost primorske narečne skupine). Najdemo ga tudi pri Svetokriškem (Snój 2006/II: 572-73). *Sabstoin* je bil v takšni glasovni podobi značilen za obdobje, ko je izšla Genovefa iz leta 1800 (pa tudi za čas pred tem, saj ga tako kot vkup najdemo pri Svetokriškem [Snój 2006/II: 603]). Ker se v narečjih pojavlja tudi oblika obstonj, Snój sklepa, da sta za- in ob- predponi. Osnova, -stonj, naj bi izvirala iz psl. *'tun'e 'zaman, ne da bi kaj koristnega naredil, v brezdelju' (1997: 743).

Besedotvorno osnovo prislova zosebno 'posebej' najdemo v Pleteršnikovem slovarju, in sicer pri dveh geslih: zōseb (adv.) 'besonders' in zōseben (adj.) = poseben (1894: 939). Razlika med današnjo knjižno obliko posebej in *susebnu* je v predponi z(o)- : po-. Prav prislov *susebnu* kot značilnost Genovefe iz leta 1800 (ne pa tudi Štirih parov kratkočasnih pesmi) je eden izmed besedoslovnih argumentov proti Pavlu Knoblu kot možnemu prevajalcu tega življenjepisa svetnice.

Pri prislovih sem zasledila še tri posebnosti: narečni *enmalu* (13 in 19; narečna raba je še danes precej živa), južnoslavizem *lagano* v Genovefi iz leta 1857 (6)³² in *umetno* v obeh kasnejših Genovefah (obakrat na strani 24). Slednji prislov je tvorjen iz pridevnika umeten, ki ima po SSKJ tudi starinski pomen 'zahtevno, zapleteno oblikovan'. Razvojno gledano je podobno kot *ukupei* zanimiv časovni prislov *po*

---

³² Pojav nekaterih južnoslavizmov za ta čas ni nenavaden. Kot meni Breda Pogorelec, je to bilo v skladu s takratnim vseslovanskimi in južnoslovanskimi političnimi trendi (2011: 80). Pridevnik lagân najdemo tudi v Pleteršnikovem slovarju, preveden je z nemškimi *leicht*, *sanft* in *leise*, navedena primera rabe pa sta *lagano spanje* in *na laganem spati* (1894: 495). Poudariti moram tudi, da je raba prislovov *pozhasi*, *lagano* in *rahlo* pri izdajah pripovedi drugačna, saj se prislovi nahajajo na različnih mestih: »[S]e je ta hofmeister pozhasi k' nije perblifhou[.]« (1800, 11); »[[]topi Golo lagano k nji[.]« (1857, 6) in »[s]topi Golo k nji in ji s prilizljivimi besedami rahlo odkriva gorečnost[.]« (1884, 6).

letu/po leti, saj lahko pri prevodih Genovefe opazimo razvoj iz samostalniške predložne zveze *po letu* proti enobesednemu prislovu *poleti*. Poleg pravopisne razlike (pisanje skupaj oz. narazen) je opazna tudi oblikoslovna razlika (končnici -u oz. -i za M ed. sr. sp.).

Prislovni predlog *sunei* 'razen' (30) je starejša ustreznica za današnji predlog *razen*. V Pleteršniku najdemo oba; prvi ima prevodno ustreznico *außerhalb* (1894/II: 943), drugi pa *außer in mit Ausnahme* (1894/II: 384). V Genovefi iz leta 1800 so bili uporabljeni naslednji arhaični vezniki: *inu* 'in', *aku* 'če' in *aku glih* 'čeprav, čeravno' (slednji je obravnavan pri germanizmih). Poleg prirednega veznika *inu* se je še trikrat pojavil *jen*, ki je narečna varianta tega veznika, značilna za slovenski zahod, kjer se še danes uporablja. Vsi trije so bili v kasnejših dveh prevodih posodobljeni (*in*, *če in (ako)ravno*), čeprav se *ako* še pojavi kot del dopustnega veznika v tretji izdaji Genovefe.

5.1.4 Glagolska beseda

1800	str.	1857	str.	1884	str.
je preobernena	5	/	/	/	/
ŋhliŋhi	6	je	3	je	3
je ŋhliŋhala	7	je bila /.../ podvershena	3	je bila /.../ položna	3
so imeli obsedenu	9	ŋo /.../ objedali	4	do /.../ oblegali	5
je derŋhala (k' andohti)	9	je naganjala (k bogabojezhnofti)	5	je spodbujala (k bogaboječnosti)	5
je smiŋhluvou	12	mifliil	6	mislil	6
je isloŋhu	12	je /.../ raskladal	7	je /.../ razkladal	7
satoŋhiti (zastar.)	12	satoshiti	7	zatožiti	7
(se ima) derŋhati	13	ŋe more /.../ mifliti	7	se more /.../ misliti	7
(nabomo mogli) obstati	14	(nam ne bo mozh) preftati	7	(nam ne bo moči) prestati	7
sakovan (nekdaŋ)	14	ukovan	8	ukovan	8
(te hudobije) poterpeti	15	ne ŋmem (tega) dopuŋtiti	8	ne smem (tega) dopustiti	8
(si je) persadeu (k' /.../ napelati)	16	je vŋe poŋkuŋhal	9	je vse poskušal	9
(tega) odpovedala	17	ni hotela tega ŋtoriti	10	ni hotela tega storiti	10
se je sazheu /.../ grositi	21	sazhne /.../ divjati in ŋe togotiti	12	sačne /.../ divjati in togotiti se	12
/je /.../ preklinou/ (je bla)	21	rotil je	12	rotil je	12
obderŋhana	23	(od Boga) reŋhena	13	(od Boga) rešena	13

bodo sadobili 'dobili'	25	bi svedili	15	bi zvedeli	15
sta (jo) oboukla	31	(jo) oblezheta	18	(jo) oblečeta	19
sadaviti	32	/vrat preresati/	19	/vrat prerezati/	19
sanefsite (<i>star.</i>)	33	sanefita	19	prizanesita	19- 20

Tabela 9: Arhaizmi, dialektizmi, korensko in pomensko neohranjene besede ter ekspresivno besedišče (glagoli).

V vseh prevodih je obilica tako osebnih kot neosebnih glagolskih oblik, ki spadajo v katero izmed obravnavanih kategorij besedja. Največ jih spada med starinske oz. zastarele besede: *slifhi* zastar. 'spada' in *je slifhala* zastar. 'je pripadala' (6, 7); *so imeli obsedenu/fo objedali* zastar. 'oblegati' (9/4); *je islofhu* zastar. 'razlagati, tolmačiti' (12); *je raskladal/je razkladal* star. 'razlagati, tolmačiti' (7/7); *satofhiti* zastar. 'obtožiti, obdolžiti' (12); *obstati* star. 'biti, vzdržati' (14); *sakovan/ukovan/ukovan* iz *vkovati*, *nekdej* 's kovanjem narediti, da kaj obdaja roke, noge koga, da se ne more svobodno gibati' (14/8/8); *grositi se* zastar. 'zgražati, jeziti se' (21); *rotil je*³³ zastar. 'preklinjati, zmerjati' (12/12); *bodo sadobili* star. 'dobiti' (25); *sanefite* star. 'prizanesti' (33).

Veliko je bilo pomensko neohranjenega besedišča, npr. *je preobernena* 'je prevedena' (5); *je derfhala (k' andohti)* 'je spodbujala' (9); *je smifhluvou* 'je mislil' (12); *se ima derfhati* 'se more misliti' (13); *poterpeti* 'prenašati' (15); *je odpovedala* 'je odrekla' (17); *je bla obderfhana* 'je bila rešena' (23). V Slovarju jezika Janeza Svetokriškega v ustreznem pomenu najdemo glagole preobrniti 'prevesti' (Snoj 2006/II: 156), zmisliti 'pomisliti' (Snoj 2006/II: 671) in odpovedati 'odreči' (Snoj 2006/I: 662). Sicer pa je v vseh primerih čutiti vpliv nemške predloge, npr. »[U]nd trieb alle ihre Bediente zur Andacht an.« (4) in »[[Jo werden fje fich [b]ald einbilden mögen was von diefer Vertraulichkeit zu halten feye.« (6).³⁴

V dveh primerih gre za narečne izraze oz. oblike. Prvi, *si je persadeu*, je v SSKJ označen kot nar. 'prizadevati si'. Drugi, *sta jo oboukla*, izpričuje zgodovinski razvoj sklopa I + ě, torej oblěči > obouči. Ta refleks sklopa se še danes uporablja na

³³ V etimološkem slovarju najdemo pri geslu rotiti razlago, da pomeni 'vztrajno prositi, zaklinjati', rotiti se pa 'prisegati, zaklinjati se'. Oba pomena naj bi bila povezana s starinsko besedo róta 'prisega' in nar. rus. pomenom 'preklinjati, zmerjati'. Prav v tem pomenu je uporabljen glagol rotiti (koga) v Genovefi. Vse besede pa izhajajo iz ide. korena *urotā (*uroto-) '*povedano, izrečeno' (Snoj 1997: 545).

³⁴ In vse služabnike je spodbujala k pobožnosti. Tako boste lahko kmalu uvideli, kaj si gre misliti o tej zaupnosti (prev. N. R.).

območju notranjskih govorov. Zanimiv je tudi glagol *sadaviti*, in sicer zaradi konteksta: »[S]ta potegnila nije noſhe ven, inu sta ga otla sadaviti.« (1800, 32, podčrtala N. R.) V Slovarju jezika Janeza Svetokriškega Snoj pri tem glagolu navaja dva pomena: 'zadaviti, zadušiti' in 'ubiti'. V slednjem je tudi uporabljen v Genovefi iz leta 1800. V kasnejših dveh prevodih pa je prevajalec ta odlomek prevedel s pomensko natančnejšo glagolsko zvezo: »[P]otegneta nosh is noshniz in mu hozheta vrat prerساتi.« (1857, 19) in »[P]otegneta nož iz nožnic in mu hočeta vrat prerezati.« (1884, 19).

5.1.4.1 Iz nemščine kalkirane glagolske tvorjenke

Posebna skupina glagolov, ki jih danes ne najdemo več v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, so pa nekdam bili knjižni, so glagoli, nastali po kalkiranem nemškem besedotvornem postopku. Gre za glagole, ki so sestavljeni iz prevodnih ustreznih nemških glagolov z ločljivo oz. neločljivo predpono, npr. gor vzeti (< nem. annehmen) ali dopasti (< nem. gefallen). Andreja Legan Ravnkar po Majdi Merše izpostavlja prav ti dve skupini kalkiranih glagolskih tvorjenk (2008: 125): pri prvi gre za prevod glagola in predpone, ki je lahko predložnega ali prislovnega izvora, pri drugi pa za morfemsko prevajanje, saj sta za razliko od glagolov prvega tipa morfema v teh tvorjenkah neločljiva.³⁵ Tovrstne glagolske tvorjenke (in tvorjenke višjih stopenj, katerim prve predstavljajo besedotvorno osnovo) sem zasledila le v Genovefi iz leta 1800, v kasnejših izdajah pa so bile nadomeščene z ustreznimi slovenskimi prevedki.

1800	str.	1857	str.	1884	str.
noter pasti	7	napafti	3	napasti	3
okuli perſhlu	9	so (jih) sgubili	4	so (jih) izgubili	4
ven ostou	9	od doma oftal	4	od doma ostal	5
(ſhtuku /.../) dol gre	10	(kaj tej podobi) manjka	5	(kaj tej podobi) manjka	5
glih priti	10	/nizh enazega ni/	5	/nič jednacega ni/	6
naprei useu	11	ſklenil je	6	sklenil je	6
dapadajenie, (is) dopajejnam	12	(s) dopadenjem	6	/(z) veseljem/	6
(ti hudobiji) naprei perſhli	13	Je temu v okom ne pride ³⁶	7	se temu v okom ne pride	7
naprei vergu	14	ozhita	8	očita	8
/	/	bob v steno	8	bôb v steno	8

³⁵ Ločljivost oz. neločljivost se najbolje kaſeta na ravni stavka oz. povedi, saj se v nemščini pri prvem tipu predpona loči od osnove (npr. Nimmst du mein Vorschlag an?), pri drugem pa ne (npr. Hat dir das Konzert gefallen?).

³⁶ Priti v okom je sicer obravnavan pod poglavjem Frazeološke enote.

naprei polo[hila	17	je nagovarjala	9	nagovarjala (jo) je	9
da bi nie /.../ naprei stale	17	/	/	/	/
gorsrediti	17	preshiviti	10	preživiti	10
gor ufeti	19	/	/	/	/
noteruseti	20	posvediti	11	poizvedeti	12
napreistojezha (smert)	30	blishnja smert	18	blišnja smrt	18
derjhite nasai	33	Stojte	19	Stojta	19
gorderjhati	34	ftanovati	20	stanovati	20

Tabela 10: Iz nemščine kalkirane glagolske tvorjenke.

Iz tabele lahko vidimo, da večino (iz)glagolskih tvorjenk, ki so bile kalkirane iz nemščine, sestavljata glagol (najpogosteje vzeti, iti, priti in držati) in smerni prislov (gor, dol, noter, ven, naprej in nazaj). Samega glagola dopasti sicer nisem zasledila, sem pa našla tvorjenke, katerih besedotvorna osnova je ta glagol. Opazimo lahko tudi nekonsistentnost pri zapisu, saj je prevajalec glagole prvega tipa včasih pisal narazen, včasih pa skupaj, npr. *gorsrediti* : *gor ufeti* in *noter pafiti* : *noteruseti*. Zanimiva je tudi pojava nekaterih tvorjenk, ki so v istem pomenu še danes v rabi v pogovornem jeziku, npr. naprej vreči (oz. metati) 'očitati' ali dopasti 'biti všeč'.

Če povzamem ugotovitve pri vseh besednih vrstah, lahko zaključim, da je od besedišča, ki je glede na Slovar slovenskega knjižnega jezika arhaično, pomensko ali korenensko neohranjeno, narečno ali čustveno zaznamovano, največ starinskih oz. zastarelih izrazov. Ugotovitev ne preseneča, saj je bil prvi prevod Svete Genovefe natisnjen že leta 1800. Veliko je tudi predvsem pomensko neohranjenih besed, ki pa so vsaj v primeru Genovefe iz leta 1800 lahko tudi posledica površnosti in nekonsistentnosti. Pojavljajo se tudi čustveno in narečno zaznamovane besede; zanimive so zlasti današnje čustveno zaznamovane besede, ki pa v času izdaje prve Genovefe še niso imele negativnega pomenskega predznaka. Nekateri dialektizmi, ki so se pojavili v prevodu iz 1800, so še danes v rabi, npr. *enmalu* in *sta oboukla*.

5.2 Strokovno izrazje: cerkvena in druga terminologija

5.2.1 Cerkevna terminologija

19. stoletje je bilo prelomnega pomena za slovenski knjižni jezik tudi na področju cerkvene terminologije. Kot poudarja Andreja Legan Ravnika, so se težnje po nadomeščanju (večinoma iz nemščine) prevzetih izrazov pojavile že zelo zgodaj, pri Sebastijanu Krelju (2008, 61). Poln razmah postopkov zamenjave privzete in

kalkirane terminologije pa se je zgodil kasneje, v 19. stoletju, ko se je načrtno in zavestno v liturgično besedje uvajalo izrazje iz slovenskega obrobnege narečnega prostora na zahodu in vzhodu ter celo sosednjega, kajkavsko govorečega področja (Legan Ravnikar 2008, 62–63). Ta proces se je odvijal skozi celotno 19. stoletje in prav zato predstavljajo izdane pripovedi o Genovefi (1800, 1857 in 1884) izjemno primerno osnovo za opazovanje tega procesa.

Jezikovne težnje po poenotenju krščanske terminologije v (osrednje)slovenskem prostoru in po substituciji iz nemščine privzetih izrazov (nekateri, npr. *žegen*, so bili precej trdovratni) so iz spodnje tabele razvidne že na prvi pogled:

1800	str.	1857	str.	1884	str.
(po nadoufñni) vijñi	6	/po nedloshnem/	3	/po krivem in nedolžnem/	3
(po) gnadi	6	/	/	/	/
fkofa	6	fhkofa	2	škofa	2
(k') andohti, andohtliu	9, 12	(k) bogabojezhnofti, bogabojezhi	5, 6	(k) bogaboječnosti, bogaboječ	5,
(pravizhnimo) Bogu	8, 16	Bogu	4	Bog, Bogu	4
zhes ufse isvelizhani divizi Mariæ	8	prefveti Devizi Marii	4	presveti Devici Mariji	4
Christianou	9	kriřtjanje	4	kristijani	4
(v') sveti molitvi	9	molitev	5	molitev	5
zhednosti pouhnu	9	krepořtno	5	krepostno	5
Satan	9	hudobni duh	5	hudobni duh	5
(bres) trořhta	9	tolashila	5	tolařila	5
(te bo/.../) grivala	10	fe bořh /.../ keřal	5	se boř /.../ kesal	5
gnadluva	10	Milofřljiva	5	Milostiva	6
brumnu, brumen	9, 12	poboshno, poboshni	5, 6	pobořno, pobořen	5
pildu	10	podobi	5	sliki	6
(meseniga) hudizha	11	/	/	/	/
sta gerřhila	13	řta greřhila	7	sta greřila	7
perřhona	15	/grořinja/	8	/grořinja/	8
prelomnena	15	pregrehe	8	pregrehe	8
branienia (te zhistosti)	15	sagovarjanje zhiřtofti	8	zagovarjanja čistosti	8
ti řveti Angelzi	16	řveti angeli	8	sveti angelji	9
isvelizhan/j/e	16	svelizhanje	9	zveličanje	9
(h') řvetmu Kerřtu	18	(h) kerřtu	10	(h) krstu	10
shaz	18	saklad	10	zaklad	10
(is)	19,	(s) gerđimi beředami	11,	z grđimi besedami	11,

brejhmagliumi (befjedami)		(s) saframovavnimi befjedami	12	(psoval) zasramovalnimi besedami	13
(je) foujfh (reku)	21	(je) napzhno (povedal)	12	(je) napačno /.../ (povedal)	12
jhtrafati	22	(kako) bi /.../ kasnoval	13	(kako) bi /.../ kaznoval	13
prejhujhtniza, prejhujhtvu	21, 22	prejhejhtnika (oba, dv.) prejhejhtvo	12 13	prešeštika (oba, dv.) prešeštvo	12 13
(is tako) martro	22	/	/	/	/
jhegne	26	blagojlov	15	blagoslov	15
zeremonie	27	zeremonijo	16	ceremonijo	16
(k') smerti	27	(k) jmerti	13	smrti	13
gospod	28	gojpod	17	gospod	17
(pred) oistra sodbo	30	(pred) jodnim jtolam	18	(pred) sodnim stolom	18
nebu (ukasalu)	30	/	/	/	/
(povelu svoiga gospoda) pokorna	32	is pokorjine do jvojega gojpada	19	iz pokorščine do svojega gospoda	19
(pruti) nebejsam	34	(proti) nebefam	21	/	/
oderjhenik	36	odrejhenik	22	Odrešenik	22
je molila	36	je odmolila	22	je odmolila	22
previdenje bojhje	37	boshjo previdnoft	22	božjo previdnost	22
molitva	37	projhnja	22	prošnjja	23
svete petere rane	39	/	/	/	/
Krijfh	40	(podobo) jvetega krisha	24	(podobo) svetega križa	24
nebefhki, sveti Krijfh	40	jveti krish	24	sveti križ	24
krijhani Christus	40	(najh) Svelizhar	24	naš Zveličar	24
altarzhek	41	altar	24	oltar	25
(krijhanga) isvelzharja	41	krishanega Jesufa	25	križanega Jezusa	25
Crucifix	41	/ (krish)	/	/ (križ)	
terplenja Christusouga	41	terpljenje najhega gojpada Jesufa Krijtufa	25	trpljenje našega gospoda Jezusa Kristusa	25
grejhnika	42	/	/	/	
ta ozhanajh	44	»Ozhe najh«	26	»Oče naš«	26
molituze	44	molitvize	26	molitvice	26
(v') pekou	45	(v) pekel	27	(v) pekel	27
/	/	(v) nebefhko kraljeftvo	27	(v) nebeško kraljestvo	27
nebefhkimo ozhetu	45	nebefhkemu ozhetu	27	nebeškemu očetu	27

Tabela 11: Cerkevna terminologija v Genovefah 1800, 1857 in 1884.

V skladu s seznamom najstarejših slovenskih terminov in terminoloških zvez, ki jih je naštel Legan Ravnikar (2008: 17), najdemo v vseh izdajah krajše verzije pripovedi o Genovefi naslednje: Bog, gospod, nebeški oče, greh (v glagolu grešiti), grešnik, pregreha, nebo/nebesa, pekel,³⁷ milost (v pridevniku milostljiv), pokora (v pridevniku pokorna in samostalniku pokorščina), smrt in stol božji. Seveda nekaterih terminov, kot so božji sin, izpoved, večno življenje/život in večno veselje, ni v tabeli, saj sem za obravnavo izbrala le prvi dve poglavji – sicer pa se pojavijo v nadaljnjem razvoju zgodbe. Kot tretji izraz se poleg neba in nebes v Genovefah iz 1857 in 1884 pojavlja še nebeško kraljestvo. Iz obdobja zgodnjega in poznega pokristjanjevanja izvirajo naslednji privzeti izrazi: krst, andoht, gnada, grevenga, križ, martra, trošt in žegen. Iz istega časa naj bi bili tudi besedi altar in škof (Legan Ravnikar 2008: 18).

Mlajši so izrazi, privzeti v obdobju protestantizma: bruma oz. brumnost, pild, persona, štrafenga (v glagolu štrafati), viža, falš (oz. *foufh*) in šac. Posebna beseda je (*is*) *breshmagliumi* (*befedami*) 'brezsramnimi', ki ima koren isti kot v času protestantizma sprejet izraz zažmaganje (Legan Ravnikar 2008: 18),³⁸ ki ga sicer Snój pri Svetokriškem ni zasledil. V primeru izraza iz Genovefe (1800) lahko opazimo asimilacijo soglasniškega sklopa z-ž, ki je nastal ob stiku predpone brez- z besedotvorno podstavo. Tudi sicer so bili vsi germanizmi podvrženi zakonitostim slovenskega jezika (prav tam), za razliko od latinizmov, ki so dlje obdržali svojo izvorno podobo, npr. *Crucifix* in *zeremonie* v Genovefi 1800. Večine teh (po izvoru germanizmov) besed v kasnejših dveh izdajah ne najdemo več, saj so bile nadomeščene s slovenskimi ustreznici: pobožnost, slika/podoba, kaznovati, napačno 'krivo', zaklad.

Mnogi germanizmi, ki so prišli v slovenščino v naboru liturgične terminologije, so po izvoru pravzaprav latinski oz. grški, privzeti pa so bili preko nemščine. V Snojevem etimološkem slovarju tako najdemo pod geslom žegen razlago, da je nastal iz srvnem. sēgen 'blagoslov, znamenje križa, narediti znamenje križa', ta pa iz lat. signare 'označiti, narediti znak' (1997: 758). Še kompleksnejši je izvor besede škof: nastala je iz oblike *pškof, ki je prišla v slovenščino iz srvnem. biscof, ta pa je bila

---

³⁷ Izredno je zanimiv izvor izraza pekel: Snój v etimološkem slovarju razloži, da se je razvil iz psl. *ръкъль 'smola'. Gre namreč za staro predstavo, da pogubljene duše v peklu trpijo v raztopljeni smoli (1997: 434).

³⁸ Koren žmag- in vse besedotvorne izpeljanke najdemo v Besedju slovenskega knjižnega jezika 16. Stoletja, sicer pa ga v drugih slovarjih (Slovarju jezika Janeza Svetokriškega, Slovenskem etimološkem slovarju in Pleteršnikovem Slovensko-nemškem slovarju) nisem zasledila.

privzeta po lat. *episcopus*, ki je bila nadaljnje privzeta iz gr., torej *episcopos*. Glede na to, da je grški izraz nastal iz glagola za 'gledati, opazovati', škof torej izvorno pomeni 'kdor opazuje' (1997: 636). Izjemno zanimiv je izraz ceremonija 'slavje'. Prevzet je bil preko nem. Zeremonie, ta pa iz fr. *cérémonie*. Slednja je prišla v francoščino iz lat., tj. *caeremonia* 'verska svečanost, praznovanje', ki pa je izvorno etruščanska beseda, nastala v povezavi z imenom kraja Caere. Sicer ta povezava še ni popolnoma razjasnjena, predvidevajo pa, da temelji na pomenu ide. besede *k^ueⁱ 'paziti, spoštovati' (1997: 59).

Zanimivi so izrazi z referenco na Jezusa Kristusa, hudiča in Marijo. V prvih dveh poglavjih Genovefe iz leta 1800 sem našla naslednje: odrešenik, Kristus in (i)zveličar. V Genovefah iz let 1857 in 1884 se poleg omenjenih treh pojavi še stalna besedna zveza, ki je še danes uporabljana, tj. našega gospoda Jezusa Kristusa. V etimološkem slovarju najdemo pod geslom zveličati 'večati, slaviti' razlago, da je glagol razvil iz psl. *veličati *'večati', ki je nedovršna oblika za *veličiti *'povečati, narediti veliko' (Snoj 1997: 754). V Genovefi iz leta 1800 se sopomensko pojavljata izraza Satan in hudič, v kasnejših dveh pa le hudobni duh. Za Jezusovo mater je v vseh treh izdajah uporabljan le en izraz – devica Marija.

Precej je besedotvorno posebnih izrazov, npr. izglagolskih tvorjenk na -nje, npr. prelomnenje, branjenje, izveličanje in previdenje,³⁹ ki so tudi sicer zelo pogoste v prvi Genovefi. Za vse tri je značilen osrednjeslovenski izraz *krist(i)jan* nasproti vzhodnoslovenskemu *krščeničnik*. V besedni družini glagola moliti (Snoj pod tem geslom navaja, da izvorno izhaja iz ide. osnove *meldh- *'z glasom se obračati k bogu' [1997: 352]) se pojavljajo naslednje oblike: molitev, molitva, molitvice in odmoliti. Na tem mestu lahko navedem še razvoj imena očenaš, in sicer od oblike ozhanajh (1800) do Oče naš (1884). Pri prevzeti besedi angel Legan Ravnikar navaja tudi v Genovefi iz leta 1800 izpričano obliko angelc(i).

Posebnost cerkvenega izrazja v vseh treh Genovefah je izraz *prešuštvo* oz. *prešuštnik/prešuštnica*. V Genovefi iz leta 1800 so ohranjene oblike z razvojem polglasnika v u, v kasnejših dveh izdajah pa z razvojem v e oz. zapisom polglasnika <e>. Slednja oblika v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja ni izpričana, le tista z

---

³⁹ A. Legan Ravnikar pri priponi -nje poudari, da je lahko večpomenska: izraža lahko dejanje in rezultat dejanja, npr. očiščenje (dejanje) : odločenje (rezultat dejanja) (2008: 29). Pri zgoraj naštetih primerih iz Genovefe imajo vse izglagolske tvorjenke pomen dejanja.

ujevskim refleksom.⁴⁰ Snoj izvor besede razlaga preko psl. oblike *prěšəstvō ki je nastala iz *prěšbd-лъ. Pomen naj bi bil *'prehod, prestop', eventualno že 'prestop' (1997: 494). Sicer pa razvoja ə > u ne razloži. V Slovarju jezika Janeza Svetokriškega najdemo tako oblike z e kot oblike z u. Nihanje v zapisu korenkega vokala naj bi kazalo na izgovor prěšəstvu (neasimilirano prěšəstvu), nastavek pa naj bi temeljil na najverjetnejši rekonstrukciji *per-šbdəstvō (Snoj 2006/II: 164)

5.2.2 Druga terminologija

Poleg liturgične terminologije se v Genovefah iz let 1800, 1857 in 1884 posamično pojavljajo tudi izrazi iz drugih strok, in sicer s področja babištva in prava, kar je povezano s pripovedjo (oz. motivi), saj v drugem poglavju Genovefa rodi sina ter je nato po krivem obdolžena prešuštva in obsojena na smrtno kazen. Tako se v pripovedi pojavijo izrazi, povezani s porodništvom in nato tudi z razglasitvijo in izvrševanjem kazni, ki pa se ni zgodilo zaradi usmiljenja dveh služabnikov. V spodnji tabeli bom v sosledju prikazala termine, ki sem jih našla v prvih dveh poglavjih Genovefe iz leta 1800:

1800	str.	1857	str.	1884	str.
/(en par) ſhen/	17	(dve) babizi	10	(dve) babici	10
poroda	18	poroda	10	poroda	10
pelnize	19	pleniz (in povoja)	10	plenic (in povojev)	10
je [...] rodila	18	je [...] porodila	10	je [...] porodila	10
otrozhenzo	19	porodnizo	10	porodnico	11
(bres vſe) sodne praude	25	/	/	/	/
dojiti	35	dojiti	21	dojiti	21
satoſhnikam	30	toshnikam	18	tožnikom	18
(per) smertni ſhtrafengi	34	(pod) sgubo laſtnega shivljenja	20	(pod) izgubo laſtnega življenja	20

Tabela 12: strokovno izrazje s področij babištva in prava.

Več je strokovnega besedja, ki spada v babiško terminologijo. Sem bi tako lahko uvrstili *babizi/babici* (10, 10), *poroda* (18, 10, 10), *pelnize/pleniz/plenic* (18, 10, 10), glagol roditi oz. *poroditi* (10, 10), *otrozhenzo* (19), *porodnizo/porodnico* (10, 10) in glagol dojiti (35, 21, 21). V času prvega prevoda (1800) očitno še niso poznali (ali pa prevajalec ni poznal) strokovnega izraza za žensko, ki pomaga pri porodu, saj je bila

⁴⁰ Kozma AHAČIČ e tal. 2011: *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*. Ljubljana: ZRC SAZU.

na tem mestu uporabljena le besedna zveza *en par fhen*⁴¹. V kasnejših izdajah se že pojavi izraz *babica*. Sinonimna otročnica in porodnica sta še danes knjižna izraza, ki jima SSKJ pripisuje pomen 'ženska v prvih šest do osem tednov po porodu', pri porodnici pa še 'ženska, ki rodi, rojeva'. Tudi glagola roditi in poroditi sta sinonimna. V Slovarju jezika Janeza Svetokriškega je Snoj navedel precej gesel s področja babištva, npr. dojiti (Snoj 2006/I: 156), porod, poroditi, porodnica (2006/II: 93), plenica (2006/II: 48).

S področja prava oz. sodstva sem zasledila le dva izraza, in sicer (*per*) *smertni fhtrafengi* (34), ki je obenem tudi germanizem, in izraz zatožnik/tožnik. Samostalnik *štrafenga* najdemo že pri mlajši plasti iz nemščine privzete cerkvene terminologije, uporablja pa se ga tudi izven terminologije, v pomenu 'kazen'. Svetokriški je uporabljal izraz *štrafinga* (Snoj 2006/II: 433). Terminološko besedno zvezo *smrtna štrafenga* lahko povežemo s sodobno *smrtno kaznijo*, saj je pomen popolnoma skladen.⁴² Oblika tožnik je navedena v SSKJ in ima poleg splošnega 'kdor koga toži, obtožuje' tudi pomen, ki je označen z označevalnikom jur. 'oseba v sodnem postopku, ki koga toži'. Oblike zatožnik v SSKJ ni, je pa naveden v Besedju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja: pojavil se je v Trubarjevih Ta prvi deil tiga noviga testamenta (1557), Ta celi novi testament (1581-82) in Hishna postilla (1595) (Ahačič et al. 2011: 612). Glagol zatožiti 'zatožiti, ovaditi' najdemo tudi pri Svetokriškem (Snoj 2006/II: 645).

5.3 Germanizmi in druge tujke

V Genovefi iz leta 1800 najdemo veliko iz nemščine prevzetega besedja, ki pa ni vedno del cerkvene ali druge terminologije. Kar nekaj besed in besednih zvez tako sodi v nabor besedja, ki je bilo del vsakdanje rabe. Pomemben je tudi vpliv nemškega teksta kot predloge, saj je precej besedila prevedenega dobesedno, torej besedo za besedo. Med najdenimi germanizmi lahko zasledimo tudi precej besed, ki so latinskega izvora, prevzete pa so bile prek nemščine. Nekatere, ki so svojo izvorno izrazno podobo dobro ohranile, najdemo tudi v samem nemškem besedilu⁴³. Izjema je le beseda *kentent*, ki je mlajša in je romanskega izvora (na njenem mestu

⁴¹ Sicer gre lahko tukaj tudi za vpliv nemške predloge, kjer je prav tako uporabljena ustrežna besedna zveza: »[U]nd die angfthafte Gräfin bat die Sängamm, ihre Aufwärterin, fie folte ihr nur ein paar Weiber zuwegen bringen, fo ihr in diefer ihrer erften Geburt möchten beiftehen.« (9)

⁴² Pod geslom *kazen* najdemo v Pleteršniku dve stalni besedni zvezi: *božja kazen* in *smrtna kazen* (1894/I: 392).

⁴³ Take so npr. *Hiftoria*, *Kontrafe*, (*in der*) *Kammer*, (*von den*) *Creaturen*, *die Natur*.

je uporabljen izraz *zufrieden*). V Slovarju jezika Janeza Svetokriškega je geslo kontent, ki ga Snój označi kot nepregiben pridevnik, njegov izvor pa razloži z it. contento, ki se je razvil iz lat. contentus 'zadovoljen' (2006/l: 411). Z isto razlago to geslo najdemo pri Pleteršniku (1894: 432). Ker je germanizmov precej, jih bom kot pri arhaičnem in neohranjenem besedišču obravnavala po besednih vrstah.

5.3.1 Samostalniška beseda

Iz spodnje tabele je jasno vidno, da je največ germanizmov prav samostalnikov. Razvidno pa je tudi, da so skoraj vse besede nemškega izvora zamenjali s slovenskimi ustreznici že v izdaji iz leta 1857, kar zelo lepo prikazuje takratne jezikovnopolične težnje. Tisti izrazi, ki niso bili zamenjani (oz. so bili v slovenščino sprejeti v zgodnejšem obdobju in so zato postali integrirani del slovenskega jezika), pa so bili preoblikovani po slovenskih jezikovnih značilnostih, npr. nem. Graf, Gräfin > graf, grafnja > grof, grofinja/grofica. Nekateri germanizmi so še danes široko uporabljani izven knjižnega ali zbornega konteksta, torej v narečni ali splošno pogovorni rabi (npr. cajt 'čas').

1800	str.	1857	str.	1884	str.
historia	5	perpovejt	1	povedka	1
(od) Grafnie, grafnia	5, 9, 17	grofinja	5	grofinja, grofica	1,5
(v' teh) zaitih (<i>str. 7: zhasih</i>)	6	ob zhasu	3	(ob) času	3
grof, grofam	6, 7	grof, grofe	3	grof, grofe	3
firjhtam, firjhti	7	knese, knesi	3	kneze, knezi	3, 4
Logar	8	tabor	4	tabor	4
soldatie	8	vojfhaki	4	vojščaki	4
(k') /f/hpotu (striti)	9	oframotiti	5	osramotiti	5
hofmeistru (tudi hofmaister)	9, 11, 21	/ / dvorni hišnik	/ / 21	/ / dvorni hišnik	/ / 12
kontrofe	10	podobo	5	podobo	5
(k) fhtuku	10	/podobi/	/	/podobi/	5
pildu	10	podobi	5	sliki	6
(v' temo) gartelnu	11	(po) vertu	6	(na) vrtu	6
(je dau) ahtengo	12	/je pasil/	6	/je pazil/	6
(v' nienimu) zimru	13	v isbi	7	v izbi	7
gifta (/.../ v' jedi dau)	14	ji v jedilih savdal	7	ji v jedilih zavdal	7
(v') rinke	15	(v) verige	8	(v) verige	8

(v') turen (tudi turem)	14, 15, 16	(v) jezho	8	(v) ječo	8
ama	16	dojniza	8	dojnica	9
ʃhenkengo	17	/s velikimi obljubami/	9	/z velikimi obljubami/	9
(je) zaitenge (pernesla)	18	/ je nasnanila/	10	/je naznanila/	10
je on /.../ en ʃhlak dobiu	19	je bil /.../ obfterljen	11	je bil /.../ obstreljen	11
(k') ʃ[h]laku	33	udarku	19	vdarcu	20
(is) flifam (tudi fliefam)	20	marljivo	11	marljivo	11
(bres) zvizbla	20	/nizh ne dvomiti/	11	/ničesa ne dvomiti/	12
(v' te) Kamre	21	(v) isbi	12	(v) izbi	12
(od teh) Hofbedintariou	21	/	/	/	/
(is) ketnami	22	(s) verigami	13	(z) verigami	13
kentent	23	sadovoljin	13	zadovoljen	13
(per) hofu	23	(per) gradu	13	(pri) gradu	13
(en) ʃhain (te pravize dati)	24	/	/	/	/
zupernza (pog.) zopernza	24 26	/ʃtara shenʃka/	14	/stara ženska/	14
(v') keuder	25	(v) klet	15	(v) klet	15
ʃhpegu	26	ogledalo ali	15	ogledalo	15
(v') ʃhpeglu	26	ʃhpegel (v) ogledalu	15	(v) ogledalu	16
(je) Kuʃhvanje (dala)	27	(grofinja kuharja) poljubuje	15	(grofinja kuharja) poljubuje	16
(is) pankertam	27	(s) nesakonʃkem otrokam	16	(z) nezakonskim otrokom	16
klagvanja	29	/je tugovala in jokala/	17	/ je tugovala in jokala/	17
tinto/i/	29	zhernila	17	črnilo	17
(is temi) zalzami	29	(s tem) piʃmam	17	(s tem) pismom	17
(Vefs) urʃhah	29	Vsrok	17	Vzrok	17
(v') borʃht	31	(v) gojsd	18	(v) gozd	18
(na) glideh	33	/	/	/	/
jerperge (gor useti)	34	prenozhiti	21	prenočiti	21
(od) Kreatur	37	/	/	/	/
petlarie	37	/	/	/	/
komerjungfrave	38	ʃlushabnize	23	služabnice	
natura (sama naredila)	41	(od) natore (napravljeni)	24	(od) nature (napravljen)	25
(is) ʃhtimo	42	/	/	/	/
lefht /.../ naobudila	44	shelj vdihnila	26	željà vbudila	26

Tabela 13: Germanizmi in druge tujke – samostalniška beseda.

Največ samostalnikov nemškega izvora ali preko nemščine prevzetega besedišča je bilo zamenjanih s slovenskimi ustreznici: *firfhti* s knezi, *Logar* s taborom⁴⁴, *soldatie* z vojšč(č)aki, *hofmeister* oz. *hofmaister* z dvornim hišnikom, *fhtuk* in *pild* s podobo oz. sliko, *garteln* z vrtom, *zimer* z izbo, *rinke* in *ketne* z verigami, *turen*⁴⁵ z ječo⁴⁶, *ama* z dojnico⁴⁷, *fhenkenga* z velikimi obljubami, *fhlak* z udarcem, *flif* z marljivostjo, *zvibel* z dvomom, *hof* z gradom, *zupernza* s staro žensko, *keuder* s kletjo, *fhpegu* oz. *fhpegel* z ogledalom (v Genovefi iz leta 1857 je prevajalec ob prvi pojavitvi uporabil oba izraza, »ogledalo ali fhpegel«, nato pa le ogledalo), *tinto* s črnilom, *zalze* s pismom⁴⁸, *urfhah* z vzrokom, *komerjungfrave* s služabnicami in *lefht* (lušt) z željami.

Za razliko od germanizmov v cerkvenem terminološkem naboru je med besedami v vsakdanji rabi več takih, ki so tudi izvorno germanske, npr. *rinke*, *keuder*, *Kufhvanje* in *pankert*. Beseda *rinka* 'obroč, prstan' delno izhaja iz bav. nem. *Rinke* 'zaponka', delno pa iz srvnem. *rinc* in nem. *Ring* 'krog, obroč, prstan' (Snoj 1997: 539). Tudi *kevder* 'klet' izhaja iz bav. nem., in sicer iz *kelder* 'klet', ki je tudi osnova za današnja nem. *Keller* 'klet' in *Kellner* 'točaj' (iz slednjega izhaja slovenski pogovorni kelnar) (Snoj 1997: 227). Iz srvnem. *Kuss* 'poljub' izvira *kušniti* oz. *kušvanje* (Snoj 1997: 286). Nastanek besede *pankert* pa je zapletenejši: izvira iz srvnem. *Banchart*, bav. in avstr. *Pankert*, nem. *Bankert* 'nezakonski sin'. Nastanek te besede je dvodelen. Prvi del, *banch/bank/pank* izvira iz besede *Bank* 'klop, ležišče za deklo', drugi del pa je nastal po zgledu zloženih osebnih imen tipa *Rein-hart*. Gre torej za pomen 'na klopi in ne na zakonski postelji spočet otrok' (Snoj 1997: 422).

⁴⁴ Sicer je bila beseda *tabor* prevzeta preko hrvaščine in madžarščine, po izvoru pa je turška. Izvorno naj bi turšč. *tabur* pomenil 'polk, bataljon, v obliki kvadrata postrojen polk, pripravljen na obrambo'. Izhodiščni pomen za sln. *tabor* je torej 'prostor, kjer se utabori polk' (Snoj 1997: 651). Izraz ima tudi Pleteršnik.

⁴⁵ Izvor besede *turen* 'zvonik, stolp' je zelo kompleksen: privzeta je bila preko srvnem. *turn* 'stolp', ta iz stfr. *torz*, slednji iz lat. *turris* 'stolp, grad, palača', ki je grškega izvora – *týrsis* 'utrjena naselbina, z zidom obdana hiša' (Snoj 1997: 692).

⁴⁶ Sicer lahko besedo *turen* v pomenu 'stolp' zasledimo v dveh primerih: »[I]nu v' en terden turen saperta bla.« in »Ampak v' ta turem ni smu nobeden drugi noter jeti, koker ta ama tega sojoglaviga hofmaistra[.]« V enem primeru pa lahko ugotovimo, da *turen* pomeni tudi 'ječo' (ta se sicer tudi pojavlja v tekstu), kot je prevedeno v kasnejših dveh Genovefah: »[I]nu v' ta nar globokei[hi] turen ver[hen] biu.« Tudi v nemški predlogi je Thurn uporabljen v tem pomenu: »[U]nd in de[n] allertiefesten Thurn werfe.« (8) Zanimivo je, da se na mestih, kjer je uporabljen prevod ječa, v nemški predlogi ustreznica tej besedi pojavi v glagolu *gefangen* ('ujet') in samostalniku *die Gefangenschaft* ('ujetništvo'): »[D]aß du mich unfchuldiger Weiß gefangen gefeßt[.]« (9) in »[D]aß mit sie ihrer Gefangenschaft erlediget[.]«

⁴⁷ Beseda *ama* je v bistvu skrajšana nemška beseda *Säugamme*, ki pomeni 'dojilja'. *Säugamme* tudi najdemo v nemškem originalu Genovefe: »[J]telte deswegen feine Säugamme an.« (10)

⁴⁸ *Zalze* sicer pomenijo 'Zeilen' (izraz najdemo tudi v nemškem izvirniku), torej 'vrstice'.

Kar nekaj samostalnikov se je pojavilo v besedni zvezi z glagolom in so se v kasnejših dveh izdajah zamenjali s pomensko ustreznim glagolom, npr. *k' fhpotu striti* z osramotiti, *dati ahtengo* s paziti, *gifta (v jedi) dati z (v jedilih) zavdati*, *prinesti zaitenge* z naznaniti, *dobiti (en) fhlak* z biti obstreljen, *dati Kufhvanje* s poljubiti/poljubovati, *jerperge gor vzeti* s prenočiti. Vsi naštet primeri spadajo tudi pod frazeološke enote, saj je bila besedna zveza tipa *dati + samostalnik* očitno produktivna, čeprav je bila neposredno kalkirana iz nemščine. Pri zadnjem, *jerperge gor vzeti*, je zanimivo, da je prevajalec uporabil kalkiran nemški vzorec, saj je obstajal tudi glagol (j)erpergovati. Zasedimo ga v Slovarju jezika Janeza Svetokriškega, pomenil pa naj bi 'dati prenočišče'. Nastal je kot denominativ iz *srvnem*. Herberge 'gostišče s prenočišči' (Snoj 2006: 343).

V besedilu je moč najti tudi germanizme, ki so se bodisi obdržali in bili preoblikovani po slovenskih jezikovnih pravilih bodisi je njihova raba še dan danes živa v narečjih in pogovornem jeziku. Primera prvih bi tako bila *grof* in *grofica*: izvorno sta germanizma, iz nem. *Graf* oz. *Gäfin*, nato pa sta zapadla slovenskim glasovnim (kratki naglašeni *a > o*) in oblikoslovnim (priponi *-inja* oz. *-ica*) procesom preoblikovanja. Preoblikovan, a v sodobni slovenščini neohranjen je izraz *petlar* oz. *petlarji* iz bav. nem. *Pettler*, ki se je razvil iz *srvnem*. *Betlære* 'berač' (Snoj 2006/II 35). Oba preoblikovana izraza sta bila široko uporabljana že v 16. stol., v obdobju protestantizma (Ahačič et al. 2011: 342). Podobni, le da neknjižni, so izrazi *cajt*, *pankrt*, *boršt* in *lušt*.

5.3.2 Pridevniška beseda

Pridevniških besed, ki so bile prevzete iz nemščine, je bilo precej manj, večinoma pa so to pridevniki v levem prilastku. Našla sem tudi en primer števnik, in sicer *tavžent*, ki je v pogovornem jeziku in predvsem v narečjih še živ. Njegova trdovratnost v rabi se kaže tudi v tem, da je slovenska ustreznica, *tisoč*, pojavila šele v Genovefi iz leta 1884, medtem ko je bila večina ostalih germanizmov odpravljenih že v izdaji iz leta 1857. Zanimiva je primerjava pridevnikov *gnadluvi*, *grafluvi/graflivi* in *zartan* na eni ter *lauter* in *fhleht* na drugi strani. Prvi trije so bili preoblikovani po slovenskih glasovnih zakonih in so tudi privzeli slovenske sklanjatvene končnice. Druga dva pa se, prav nasprotno, obnašata kot nepregibne besedne vrste – v besedilu vidimo, da se ne sklanjata, poleg tega pa svoje izrazne podobe nista veliko spremenila. Prav zato ni presenetljivo, da v Genovefah iz let 1857 in 1884 na ustreznih mestih ne najdemo njunih prevodov – bodisi sta izpuščena ali prevedena po smislu.

1800	str.	1857	str.	1884	str.
taufhent	8	tavshent	4	tisoč	4
gnadluva	10	Miloftljiva	5	Milostiva	6
grafliva/grafluva (gnada)	20	/miloftljivi gošpod/	11	/milostivi gospod/	11
graflivu (prebivaljhe)	37	grofovjko (ftanovanje)	23	grofovsko (stanovanje)	23
kentent	23	sadovoljin	13	zadovoljen	13
zartanmo (fhelodzu)	37	/	/	/	/
lauter (britkuft)	38	/	/	/	/
gmajnarjkimi (rofhizami)	41	/mizhnimi (zvetlizami)/	25	/mičnimi (cvetlicami)/	25
fhleht (ruteze)	43	/oblazhila/	25	/oblačila/	25

Tabela 14: Germanizmi in druge tujke – pridevniška beseda.

V Besedju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja najdemo naslednje pridevnike: tavžent (posamično kot nepregiben), gnadljiv in cartan. Oba najdemo v Slovarju jezika Janeza Svetokriškega (Snoj 2006/I 234 in 95). Pridevnika gmajnarski ni, najdemo pa lahko obliko gmajnski (2011: 118) – ki pa ima verjetno drugačen pomen.⁴⁹ Nepregibnega pridevnika žleht nisem našla v Pleteršniku, pač pa je v Slovarju jezika Janeza Svetokriškega (2006/II: 706) in v Besedju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja (2011: 639). V nobenem od slovarjev nisem našla pridevnika *lauter* 'čisto'.⁵⁰ Pridevnika gnadljiv in cartan sem našla v Besedju slovenskega knjižnega jezika 16. stol. in v Slovarju jezika Janeza Svetokriškega. V slednjem je pri cartan zapisan pomen 'ljub, nežen', pri gnadljiv pa 'milostljiv' (2006/I: 95 in 243).

5.3.3 Glagolska beseda

1800	str.	1857	str.	1884	str.
fehtali	8	so /.../ napadli	4	so /.../ napadli	4
je samerkala	10, 11	je sapasila, rasumela	5, 5	je zapazila, umela	5, 6
pogervati, pogerval	10, 13	/jih meni rasodevati/ /klizhe/	5 7	/jih meni razodevati/ /kliče/	5 7
vagati	11	/ftoriti/	6	/storiti/	6

⁴⁹ Pri besedni zvezi gmajnarske rožice je pomen pridevnika gmajnarski 'poljski'. Pridevnik gmajnski, ki je naveden v Besedju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja, ima verjetno pomen, ki ga navaja Legan Ravnikar v Slovenski krščanski terminologiji, torej 'občina, občestvo', kot npr. v terminološki besedni zvezi občina svetnikov (2008: 40).

⁵⁰ V Genovefi (1800) se pojavlja po nemškem vzoru kot nepregiben pridevnik ob samostalniku, npr. »[I]nu nienu veßseli kratkozhaßsi v' lauter britkuft[.]« (1800, 38) ali v nemščini »[U]nd ihre luftige Kurzweilen, in lauter Leid[.]«

ŋpenzerala	11	je ŋprehaja	6	se sprehaja	6
se je ŋmaihlou	11	/s perlisljivimi befedami/	6	/s prilizljivimi besedami/	6
(ji je) ŋazoprou	14	(je) sazharal (zazopral)	7	(je) začaral	7
koŋhtati	14	/bi /.../ sɡubiti utegnila/	7	/bi /.../ zɡubiti utegnila/	7
szerati	15	/	/	/	/
bi bla (is niene jezhe) ledigvana	17	bi (jo is jezhe) ŋpuftil	9	bi (jo iz ječe) spustil	9
(ŋhiuljenje) ŋhenkati	33	bi (shivljenje) otela	20	bi (življenje) otela	20
(koker deb otu naumen) gratati	22	/kakor de bi bil pamet sɡubil/	12	/kakor da bi hotel /.../ ob um in pamet priti/	13
se imaŋh ŋheglati	40	je ogleduj in raduj	24	se ogleduj in raduj	24
je zirala	41	Osaliŋhala je	25	Ozaliŋšala (ga) je	25
(de)b (ona niegoviga Krisha) napogmerala	44	(de) bi (ga) ne bila shalila	26	(da) bi (ga) ne bila žalila	26

Tabela 15: Germanizmi in druge tujke – glagolska beseda.

Glagolska beseda je druga najboljšežnejša skupina germanizmov. Zanja je značilno, da so bili vsi glagoli dosledno zamenjani s slovenskimi izrazi, ki so bodisi pomensko popolnoma prekrivni (npr. zamerhati – zapaziti) ali delno (vagati 'upati si' – storiti). Večina slovenskih ustreznih je tudi še danes del slovenskega knjižnega jezika. V Besedju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja najdemo glagole fehtati,⁵¹ zamerhati, pegerovati (*je pogervala*), vagati⁵² ('upati si'), špansirati, coprati, cerati, ledigovati, ŋenkati, cirati in gmerati, kar dokazuje, da so bili že dolgo prisotni v slovenski knjižni tradiciji.

V Slovarju jezika Janeza Svetokriškega zasledimo skoraj vse zgoraj navedene glagole, ki imajo tudi razložen izvor. *Pegerovati* je npr. tvorjenka, ki je nastala na osnovi nem. Begehr 'želja, zahteva' (< srvnem. beger). Snój pri tem geslu še navede, da Kastelic in Vorenc prevajata pegerovanje z lat. 'appetentia, appetitio' (2006/II: 21). Coprati naj bi izhajal iz srvnem. Zaubern 'čarati' (Snój 2006/I: 110). Glagol koštati je v

⁵¹ Marko Snój ima zanimivo razlago za glagol fehtati. V pogovorni slovenščini ga poznamo v pomenu 'prosjati', v Genovefi iz leta 1800 pa pomeni 'bojevati se'. Glagol naj bi prišel v slovenščino iz srvnem. věhten oz. nem. fehten. V knjižni nemščini je pomenil 'boriti se', v pogovorni pa 'prosjati'. Kako je prišlo do slednjega pomenskega prenosa, Snój pojasni z realno zgodovinsko razlago: V pogovorno rabo je glagol prešel iz rokovnjaškega žargona. Rokovnjači so namreč na ulicah uprizarjali pretepe, nato pa so prosjali med gledalci (1997: 123).

⁵² V Slovarju jezika Janeza Svetokriškega Snój razloži izvor glagola vagati iz nem. Wagen 'tvegati, upati si', ki je nastal iz srvnem. wāgen 'postaviti na tehcnico, tvegati' (2006: 533).

Besedju naveden v dveh pomenih, tj. 'okušati' in 'veljati' (2011: 191), ki pa ne ustrezata pomenu v Genovefi (1800), 'stati'; zato pa ga v ustreznem pomenu najdemo pri Svetokriškem (Snoj 2006: 416). Podobno je z glagolom gmerati (se), ki pomeni 'množiti (se)' in izhaja iz srvnem. gemēren 'večati, množiti' (Snoj 2006/I: 234).

V Besedju tudi ni glagola špeglati se, zato pa obstaja samostalnik špegel (2011: 503). Snój v etimološkem slovarju izvor besede špegel razloži preko nem. Spiegel, ki je nastal iz srlat. spegelum, ta pa iz lat. speculum oz. specere 'gledati, opazovati' (1997: 642). Pri glagolu *fhpeglati* je poseben še pomen, v katerem je uporabljen (prav tako tudi glagol ogledovati se v kasnejših dveh prevodih)⁵³, in sicer 'zgodovati se'. V takšnem pomenu ga najdemo v Slovarju jezika Janeza Svetokriškega (Snoj 2006/II: 421). Sicer naj bi bil ta glagol v slovenščino prevzet preko nem. sich speigeln 'ogledovati se, zgodovati se'.

Glagol (g)ratati sem našla v Slovarju jezika Janeza Svetokriškega in v Pleteršnikovem Slovensko-nemškem slovarju. V prvem je naveden brez g- v vzglasju, torej kot ratati (Snoj 2006/II: 218). V tej obliki ga najdemo tudi v SSKJ, kjer je označen koz nižje pogovorno 'postati'. Pri Pleteršniku najdemo obe obliki, pri geslu grātati (1894: 246) pa najdemo razlago, da je nastal iz nem. gerathen, pomenil pa naj bi 'postati, posrečiti se'.

5.3.4 Prislovna beseda

1800	str.	1857	str.	1884	str.
flisek	8, 12	sveftvo	4	zvesto	4
(je) firbezhnu (gledala)	10	/ogleduje/	5	/ogleduje/	5 27
firbizhnu	45	radovedno	27	radovedno	

Tabela 16: Germanizmi in druge tujke – prislovna beseda.

Zasledila sem samo tri prislove germanskega izvora, (za)gvišno 'zagotovo', flisek 'pridno, marljivo' in firbečno 'radovedno'. Vse tri najdemo v Besedju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja, in sicer kot gvišno (2011: 136), flisig (nepregiben pridevnik in prislov) (2011: 110) in firbicig (sicer nepregiben pridevnik) (prav tam). V Slovar jezika Janeza Svetokriškega je Snój uvrstil prislove flisik (2006: 215), firbično (2006: 213) in gvišno (2006: 275).

⁵³ Mesto v izvorni nemški Genovefi se glasi: »[A]n dießem folft du dich [pieglen[.]«

5.3.5 Veznik in členek

1800	str.	1857	str.	1884	str.
(aku) glih	14	ravno	7	akoravno	7
(sa)guijhnu	6, 11	/tudi/, /prezej/ gotovo	3, 6 4	/tako/ gotovo	6 4

Tabela 17: Germanizmi in druge tujke – nepregibne besede.

V besedilih prevodov sem našla en veznik in en členek, katerih izvor je (delno) germanski. Prvi del sklopa *aku glih* je slovanskega izvora, nastal naj bi kot sklop iz *a 'in' in oblike ide. *k^uom, iz katere sta nastali tudi lat. quom in cum 'ko'. Tudi sicer se pogojna in časovna funkcija pogosto prepletata (Snoj 1997: 6). Drugi del, *glih*, pa je prevzet iz nemščine, in sicer naj bi nastal iz srvnem. gelīch 'enak, enako' (Snoj 2006/I: 240). V kasnejših dveh prevodih je bil veznik *aku glih* nadomeščen s slovenskima ravno oz. akoravno. Za členek *(sa)guijhnu* na ujemalnih mestih v besedilih nisem našla ustreznih prevedkov, sem pa na drugih mestih našla slovensko sopomenko gotovo. Obliko (za)gvišno najdemo v Slovarju jezika Janeza Svetokriškega, nastala pa naj bi iz srvnem. gewis 'gotov, določen' (Snoj 2006/I: 275).

5.4 Frazeološke enote

Vse tri prevode lahko opazujemo tudi s frazeološkega gledišča, torej so v besedilih opazne večbesedne sintagme, katerih pomen ni motiviran iz njihovih sestavin.⁵⁴ Precejšnjo težavo pri prepoznavanju frazemov je predstavljalo dejstvo, da je predvsem v prvem prevodu čutili močan vpliv nemščine in tako nisem mogla biti prepričana, da v nekaterih primerih dejansko gre za frazeme, ki bi bili del knjižne slovenščine. Vseeno pa je bilo moč zaslediti tako nekatere kolokacije (ki so sicer obravnavane v okviru frazeologije v širšem smislu) kot frazeološke enote z besedilno zgradbo. Frazemi se namreč pojavljajo na leksikalni, skladijski ter besedilni ravnini (Jakop 2005: 29-30) in imajo zato na le-teh tudi različne definicijske lastnosti.

1800	str.	1857	str.	1884	str.
slovo useti	7	šlovo jemati (hozhe)	3	se /.../ posloviti (hoče)	4
sadno lohko	7	sadnji »sdrava	4	zadnjič pozdraviti	4

⁵⁴ Razlika med frazeologijo v širšem in ožjem smislu je prav v predmetu njenega preučevanja o. v njenem opredeljevanju lastnosti frazemov (Jakop 2005: 17). Frazeologija v ožjem smislu se ukvarja zgolj z večbesednimi enotami, pri katerih frazeološki pomen ni motiviran iz pomenov posamičnih sestavin (Jakop 2005: 17), npr. *stara sablja*. Frazeologija v širšem smislu preučuje tudi stalne besedne zveze, pri katerih pomen lahko razberemo iz njihovih sestavin, npr. *jedilna čokolada* ali *sortirati po (velikosti, barvi)* (Gantar 2007: 63). V svojem diplomskem delu bom poskušala upoštevati tako stališča frazeologije v ožjem kot v širšem smislu.

nozh vojhiti		bodi« sgovoriti		(hoče)	
/obeniga upaina ni/	12	je vej njegov up po vodi fhel	6	je ves njegov up po vodi splaval	6
/(ti hudobiji) naprei pershli/	13	je temu v okom ne pride	7	se temu v okom ne pride	7
(jih je) na sojo plat perpravu	13	(jih je) na fvojo ftran fpravil	7	(jih je) /../ na svojo stran spravil	7
/	/	(je bilo vse) bob v steno	8	(je bilo vse) bôb v steno	8
(smiram) sa petami biu	13	/	/	/	/
sa tojo zhednostjo hoditi	17	/	/	/	/
(k') smerti perpravit pustiti	23	(naj tako umori)	13	(naj tako umori)	13
ti lafsie so mo sazveli pokouzu lesti	26	de fo mu ftrahu lafje po konzu vftajale	15	da so mu strahu lasje vstajali po konci	15
okulpernesti	27	bi umoril	16	bi umoril	16
na dan priti	34	na beli dan (ne) priti	20	(nikdar) na beli dan (več) priti	20
(V)se bolezhine /.../) so ble pruti taistem meihne /.../	39	(v)se te bolezhine) fo bile fhe le fenza proti tiiftim /.../	23	(vse te bolečine in nadloge) /.../ bile so še le senca proti onimi /.../	23
so /.../ kratek zhaf naredle	43	fo /.../ kratek zhaf delale	25	so /.../ kratek čas delale	26
pogovarianie derfhala (niz. pog.)	44	/	/	/	/

Tabela 18: Frazeološke enote v Genovefah iz let 1800, 1857 in 1884.

Med kolokacije oz. glagolske besedne zveze, ki so pomensko prozorne, slovnično sprejemljive, a do določene meje omejene pri izbiri (Glavan 2007: 66), lahko štejemo primere vzeti slovo, voščiti lahko noč, priti v okom in držati pogovarjanje. V Slovarju slovenskega knjižnega jezika je kolokacija jemati, vzeti slovo označena kot starinska, držati govor/predavanje pa kot nižje pogovorno in z oslabljenim pomenom. Pod geslom noč lahko najdemo le zvezo lahko noč, označeno pot pozdrav. Pri prvih dveh in zadnjem gre verjetno za nemški vpliv. Primera vzeti slovo in voščiti lahko noč (torej vzorec glagol + samostalnik) sta bila v nadaljnjih izdajah zamenjana s pomensko ustreznima glagoloma, tj. posloviti se in pozdraviti. Pri besedni zvezi držati pogovor (oz. pogovarjanje) lahko opazimo vpliv nemške predloge: »Einsmals, als fie mit ihm

ein freundlich Gespräch hielte, jagte der liebe Schmerzenreich zu ihr also[.]⁵⁵
Glagolski frazem v *okom priti čemu* 'dojeti, priti do dna' ima Plateršnik (1894/II: 813).

Veliko je bilo glagolskih frazemov, sestavine katerih v stavčni strukturi opravljajo vloge več stavčnih členov. Mesto osebka (ponekod tudi mesto predmeta) je pri teh odprto, torej se zapolni z ustreznim vršilcem dejanja ali nosilcem stanja iz konteksta. Taki primeri frazemov so: (kdo/kaj) gre/splava po vodi, (kdo) (koga) spravi na svojo stran, (kaj) je bob v (ob) steno, (kdo) je (komu) za petami, (kdo) hodi za tvojo čednostjo, (kaj) pride na dan, (kaj) je le senca proti (čemu) in (kdo/kaj) dela kratek čas. Zanimivo je, da so se nekateri znani glagolski frazemi razvijali prav v 19. stoletju. Opazimo lahko namreč, da v prvem prevodu frazemov (kdo/kaj) splava po vodi ali (kaj) je bob ob steno še ni bilo, poleg tega pa so bile nekatere njihove stalne sestavine drugače, npr. glagol iti : splavati v prvem in predlog v : ob v drugem primeru.

V prevodih sem našla en primer frazeoloških enot, ki spadajo v kategorijo t. i. nepravih glagolskih frazemov. Pri teh je mesto osebka že zapolnjeno z obvezno oz. stalno sestavino frazema, odprto pa je mesto predmeta, ki se zapolni z vršilcem dejanja oz. nosilcem stanja iz konteksta. Polona Glavan po Eriki Kržišnik navaja nekatere primere tovrstnih frazemov: srce pade (komu) v hlače, voda teče (komu) v grlo in vest peče (koga) (2007: 106). Sama sem našla en primer, tj. lasje (komu) ([od] strahu) lezejo/vstanejo pokonci. Mesto osebka je zasedeno z obvezno frazeološko sestavino (lasje), mesto predmeta v dajalniku pa se zapolni z osebnim zaimkom mu (ki nadomešča samostalnik *kuharju*), ki je pogojen s kontekstom.

V prevodih nisem našla frazemov, ki bi imeli strukturo besedila, ki bi torej delovali kot pomensko in skladijsko zaključene enote (Glavan 2007: 112). Nekaj nominalnih k+stalnih besednih zvez terminološke narave pa sem obravnavala pod naslovom cerkvena in druga terminologija.

---

⁵⁵ Nekoč, ko se je z njim prav prijazno pogovarjala, ji je Schmerzenreich (Boleslav) rekel. (prev. N. R.)

Zaključki

V prvem delu svojega diplomskega dela sem najprej pojasnila izvor povesti oz. legende o Genovefi iz Brabanta, popularni junakinji pobožne literature. Kot je bilo ugotovljeno, ni istovetna z resnično svetnico, Genovefo iz Pariza, prav tako ni trdnih dokazov, da bi obstajala zgodovinska osebnost s tem imenom (kar velja tudi za ostale nastopajoče v pripovedi). Iz zgodovinskih virov pa je razvidno, da sta že od začetka obstajali dve različici – ena krajša in ena daljša, ki sta služili kot predlogi za kasnejše (avtorske) izdaje te povesti. Od tod izvira tudi kasnejša problematika prevodov in besedil, še posebej v 19. stoletju, ko je bila tovrstna literatura izjemno priljubljena.

Tudi na Slovenskem obstajata dve različici povesti o Genovefi: prva je bila prevedena krajša (1800), daljšo pa je po Christophu von Schmidu prevedel Malavašič (1841). Prevajalec prve ni znan, pripisujejo pa jo Pavlu Knoblu, ki je v času njene izdaje živel in deloval v Kranju, kjer je bila natisnjena. Da bi potrdila ali ovrgla to več kot stoletje staro tezo, sem opravila primerjavo glasoslovne in pravopisne (deloma tudi skladenjske) podobe Genovefe iz leta 1800 in Štirih parov kratkočasnih pesmi, ki jih je Knobl izdal leto kasneje (1801). Ugotovila sem, da je med deloma precej razlik, npr. konsistentnost zapisa (uporaba naglasnih znamenj, variantnost zapisa nekaterih fonemov), pomožni glagol biti sim : sem, pisava skupaj oz. narazen pri presežnikih, refleksi zlogotvornega ł itn. Zaradi teh razlik ne morem z gotovostjo potrditi teze, da je Knobl prevedel Genovefo iz leta 1800.

Drugi del diplomskega dela sem posvetila primerjavi besedišča prevodov krajše verzije Genovefe, ki so bili izdani leta 1800, 1857 in 1884. Posebno pozornost sem namenila t. i. novim oblikam; besedišču, ki je glede na Slovar slovenskega knjižnega jezika označeno kot starinsko, pomensko ali korensko neohranjeno in kako drugače zaznamovano; cerkveni (in drugi) terminologiji; germanizmom in frazeološkim enotam. Največ besedišča, ki sem ga obravnavala, spada pod kategoriji arhaično besedišče in germanizmi. Pri iskanju izvora oz. pomena besed sem si pomagala s spletnim SSKJ, Snojevima Slovenskim etimološkim slovarjem in Slovarjem jezika Janeza Svetokriškega, Besedjem slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja ter Pleteršnikovim Slovensko-nemškim slovarjem.

Ugotovila sem, da so se v času 57 let, kolikor jih je preteklo med prvo izdajo Genovefe (1800) in prvo prenovljeno Giontinijevo izdajo (1857), zgodili pomembni

premiki na področjih poenotenja knjižne norme in nadomeščanja tujk s slovenskimi/slovanskimi ustrežnicami. Ti trendi so se dokončno uveljavili v zadnji, šesti izdaji Genovefe (1884). Nove oblike so tako povsem konsistentno uporabljane šele v tej izdaji. Podobno je bilo z nekaterimi starinskimi in iz nemščine privzetimi izrazi, ki so bili večinoma nadomeščeni z ustrežnicami že pri prvi prenovljeni izdaji (1857), dokončno pa v šesti (1884). Zanimiv je tudi razvoj frazeoloških enot – tako v širšem (kolokacije oz. stalne besedne zveze) kot v ožjem (frazemi kot večbesedne enote z neprozornim frazeološkim pomenom) smislu. Tudi na tem področju je namreč opazno nadomeščanje nemških kalkov in uveljavljanje slovenskih frazemov; nekateri so še danes v rabi (npr. lasje [komu] stojijo pokonci).

Literatura in viri

Kozma Ahačič et al.: *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, 2011.

Polona Gantar: *Stalne besedne zveze v slovenščini*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2007.

Nataša Jakop: *Pragmatična frazeologija*. Ljubljana: Založba ZRC, 2005.

Irena Krapš: *Jezikovne značilnosti Staničeve pesniške zbirke Pesme za Kmete in mlade ljudi in Knoblove zbirke Štiri pare kratkočasnih novih pesmi* (diplomsko delo, Filozofska fakulteta, 2001).

Andreja Legan Ravnikar: *Slovenska krščanska terminologija*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2008.

Martina Orožen: *Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika: od sistema k besedilu*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jeziki in književnosti, Filozofska fakulteta, 2010.

Maks Pleteršnik: *Slovensko-nemški slovar*. Ljubljana: Knezoškofijstvo, 1894.

Breda Pogorelec: *Zgodovina slovenskega knjižnega jezika: jezikovni spisi I*. Ljubljana: Založba ZRC, 2011.

Fran Ramovš: *Historična gramatika slovenskega jezika. II Konzonantizem*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1924.

Marko Snoj: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1997.

– – *Slovar jezika Janeza Svetokriškega*. Ljubljana: Založba ZRC, 2006.

Jereb, Gregor. "Pavel Knobelj, slovenski pisatelj in skladatelj." *Ljubljanski zvon*, letnik 12., številka 9 (1892).

<<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-IS2XGAOR>>

<http://www.newadvent.org/cathen/09121a.htm#section04> (obiskana dne 21. januar 2013).

http://sl.wikipedia.org/wiki/Sveta_Genovefa_%28pripovedka%29. (obiskana dne 21. januar 2013).

http://de.wikipedia.org/wiki/Genoveva_von_Brabant. (obiskana dne 21. januar 2013).

Miran Hladnik: Slovenski ženski roman v 19. stoletju. (26. marec 2002).

<http://lit.ijs.si/zenskir.html#29>, točki 2.1 in 2.1.1. (obiskano dne 21. januar 2013).

Slovenski biografski leksikon: <http://nl.ijs.si/fedora/get/sbl:sbl/VIEW/> (obiskana dne 6., 7. in 8. januar 2013).

SSKJ na spletu: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (obiskana večkrat, od novembra 2012 do februarja 2013).

Pleteršnikov Slovensko-nemški slovar na spletu: <http://bos.zrc-sazu.si/pletersnik.html> (obiskana dne 15. 3. 2013).

Spletni vir za nemško predlogo:

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eine_Historia_von_der_unschuldigen_rangten_heiligen_Pfalzgr%C3%A4fin_Genovefa.pdf?page=

Dlib (vir prevodov Svete Genovefe iz let 1800, 1857 in 1884):

<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-5Y96DU3F/?query=%27keywords%3dgenovefa%27&pageSize=25>

<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-1PZTAC5G/?query=%27keywords%3dgenovefa%27&pageSize=25>

<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-81HQKFKB/?query=%27keywords%3dgenovefa%27&pageSize=25>

(Obiskane večkrat, od marca 2012 do februarja 2013).

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Kraj, datum
Ljubljana, 21. februar 2012

Ime in priimek
(lastnoročni podpis)

Nejka Ritonja